

V. KINGISSEPP

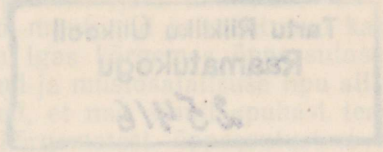
KULTUURI-
KÜSIMUSTEST

A-202,98 VIII

V. KINGISSEPP

KULTUURIKÜSIMUSTEST

(Artikleid aastaist 1912—1914)

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

TALLINN 1954

ÜLIÕPILASKOND ÜHISKONDLIKKODES LIIKUMISTES

Oli aeg, kus vene üliõpilase nimi igas rahvameelses ringkonnas lugupidamist äratas. See oli liikumise-aastatel. Sel ajal oli rõhuv üliõpilaste enamus niisugune, kes ennast rahvameelsuse poolehoidjaks tunnistas.

Nüüd on ajad muutunud ja muutunud ka üliõpilaskond. Puriškevitšil on igas kõrgemas õppeasutuses oma poolehoidjate ringkond ja mustasajalisuse lipu all purjetavad ka need, kes ütlevad, et nad ainult «puhast teadust» uurivad ja «poliitikat» kõrgematest õppeasutustest välja tahavad ajada. Viimaseid tunneme «akademistide» nime all.

Muidugi, selle vastu ei oleks ka pahempoolsetel üliõpilastel midagi ütelda, et kõrgemad õppeasutused kõigepealt «teaduse templid» oleksid ja poliitikavõitlused neist eemale jääksid, kui see aga võimalik oleks. Võimalik oleks ta aga ainult siis, kui ühiskonna elu loomulikult edeneda saaks.

Kui see nii oleks . . . Kuid nüüd seda veel ei ole ja sellepärast ilmub liikumine paratamatult igal pool, kus vähegi pinda on. Sellepärast ei või poliitiline liikumine ka ülikoolidest päriselt kaduda.

Nii on praegusel ajal lood Vene kõrgemate õppeasutustega ja vene üliõpilaskonnaga. Üliõpilase nimetus on oma endise tõmbejõu teadlikumate tööliste hulgas kaotanud ja täie õigusega, — üliõpilaste-kogu on oma ajaloolised ülesanded liikumises ära täitnud.

Pärast seda, kui osa kodanlikust ühiskonnast 17. oktoobri lubadustest rahuldatud sai, algas ta enese ridades rutuline lagunemine ja üksikuteks ringkondadeks kujunemine, keda ainult väikesed ilmavaatelised lahkuminekid lahutasid. Manifesti eelpäevade ühisest opositsioonilisest seltskonnast ei olnud enam juttu. See opositsioonilise seltskonna lagu-

nemine ei jätnud muidugi oma mõju ka üliõpilaskonna peale avaldamata. Sest pole ju üliõpilaskond muud, kui ainult üks osa tervest seltskonnast, kes iga poliitika- ja seltskonnaelu muudatuste vastu ainult ena m t u n d l i k u m on kui muu seltskond. Ja see, mis laiemas seltskonnas sündis, ei jätnud oma mõju ka üliõpilaskonna peale avaldamata. Langes seltskonnas äge meeolu, siis langes ta ka üliõpilaste seas. Üliõpilaste liikumistung võis seni kesta, kui ta väljaspool ülikooliseinasid liikumises toetust leidis. Langes see liikumine, siis olid ka igasugused liikumispüüded üliõpilaskonnas jõuetud.

Et üliõpilaste peres, keda liikumise-aastatel ühine vabadusetung võimsalt ühendas, varem või hiljem lagunemine tuleb, seda teadsid teadlikumad üliõpilaste ringkonnad juba ammu ette ära. Sellest rääkisid näiteks Peterburi ülikooli kõnemehed avalikult juba 1907. aastal, kui veel «akademismist» ja «korporantismist» peaaegu juttu ei olnud. Tuletati Saksamaa üliõpilaste ajalugu meelde. Ja nii uskumatult kui see ka lugeja kõrvu kõlab, kes saksa üliõpilast ainult kui õllest priskeks joonud korporanti endale ette kujutama on harjunud, peab siiski ütleva, et ka saksa üliõpilaskond suurtel Saksamaa liikumise-aastatel ühiskonnapöörde poolehoidja on olnud. See oli läinud aastasaja teisel poolel. Praegusel ajal tunneme aga saksa üliõpilast harilikult kui õllejoojat korporanti.

Mis seal on sündinud, sünnib praegusel ajal ka juba vene üliõpilaskonnaga, kuigi mitte nii suurel määral, sest ei ole ju veel seda kodanlikku korda kätte saadud, mis juba Saksamaal maksev on. Ja siin ei ole millegi üle imestada. Seltskonna arenemise seadused on ühesugused.

Meie päevil ei ole teadlikkudel töölistel enam põhjust nii idealiseerivalt ja usaldavalt terve üliõpilaste-kogu peale vaadata, nagu see omal ajal oli. See ei puutu mitte ainult vene üliõpilastesse, vaid ühtemoodi ka eestlastesse. Nagu terve meie «opositsiooniline» seltskond üksikutesse vooludesse jaguneb, nii jaguneb ka üliõpilaste pere. Kui kodanlik opositsiooniline seltskond valitsuse tegevuse ja poliitika-ga rahul ei ole, siis ei tähenda see veel, et ta tööliste nõudmisi valmis oleks järjekindlalt toetama. Seesama on ka üliõpilaskonna kohta maksev. Vahe kodanliku opositsiooni ja üliõpilaskonna opositsiooni vahel on ainult see, et üliõpilased värvikamalt ja teravamalt oma opositsioonivaimu avaldavad kui harilik kodanlik seltskond, ja loomu-

likult leiab sellepärast tööliste-liikumine üliõpilaskonnas suuremat vastukaja kui kodanlikus seltskonnas.

Kaunikesti kokku kuivanud on aga praegusel ajal need üliõpilaste grupid, kes oma ilmavaate poolest tööliklassi püüetele kaasa töötavad. Enam leidub neid vanemate üliõpilaste hulgast, keda 1905.—1906. a. vaimselt sünnitasid; nooremate seas aga, kes reaktsiooniaastatel keskkoolidest välja tulid, on seltskondlik vaatepiir väga ja väga nõrk.

See pilt tekib ühtemoodi silmade ette, missugusest rahvusest üliõpilaskonda ka ei vaatleks. Raske on küll praegusel ajal üksikuid eesti üliõpilaste gruppe näidata, kelle tegevuses ilmavaateline vahe kujukalt nähtavale tuleks; teevad ju ka meie poliitilised tingimused võimatuks, et see vahe välja areneda ja selget kuju omandada võiks. Poliitiline surve annab üliõpilastele väljaspool akadeemilist elu väga raskelt tunda. Siiski on ilmavaateline lahkuminek meie üliõpilaskonnas olemas; meil leidub täisverd «edlerakondlasi» ja tulevasi «sotsiaalvabameelseid»; ei puudu ka neid, kes tööliklassi püüetele kaasa töötavad. Ja võib juba õige selgelt ette näha, missugustest ringkondadest meie kodanlik seltskond oma tulevasi «juhtisid» saab.

«Kiir» nr. 20, 1912

Allkiri: Üliõpilane

PEREKONDLIKUD TÜLID

See aeg, kui rahvas iga eesti haritlase peale nagu pooljumaldades üles vaatas — see aeg ei ole ammu möödas. Seni kui ülikoolid vähe veel eesti haritlasi valmistasid, paistis iga ülikooli lõpetanud eestlane silma. Haritlasi, kes ennast pealegi veel eestlaseks julgesid tunnistada, võis näppude peal üles lugeda.

Need olid tõesti haruldase energiaga noormehed, kes Hurda-Veske päevil talutarest ülikoolini olid jõudnud. Harilikult ei läinud niisugused haritlased ka pärast ülikooli lõpetamist seltskonnale kaduma, vaid «kodukolde» ehitamise kõrval jõudsid nad ikka ka midagi seltskondliku tegevuse alal korda saata.

Kuid eesti taluperemehe ja linnakaupmehe pung kasvas; kasvas kodumaa tööstus ja kaubandus; siit tekkis noore eesti kodanluse ringkonnas tarvidus ka «oma» haritud jõudude järele. Ja poegade ülikooli saatmine muutus igapäevaseks nähtuseks.

Ühes sellega muutus ka endine haritlase tüüp. «Kodukolde» soetamine sai nüüd pea-eluülesandeks: haritlane kui seltskonnategelane muutus kahvatuks. Samal ajal tekkis aga uus tüüp ellu, kellele elumaitmine ainsaks elusihiks sai ja kes juba varemalt ülikoolipingil selle vastu valmistama hakkas.

See oli «kõige uuem» eesti haritlase tüüp. Näiteks Tartu eesti üliõpilaste seas on see ringkond õige tugev. Tervelt kolm korporatsiooni produtseerivad meile neid uuemaid tüüpe.

Vahest äraseletamata paistab ainult see, et veel Peterburis, kus peale Tartu kõige enam eesti üliõpilasi on, veel ühtki elumaitsjate organisatsiooni ei ole tekkinud. Võib-

olla, et siin «suur linn» ja «teised olud» mõju avaldavad ja korporantide sündimist võimalikuks ei tee?

Kuid niisugune arvamine oleks ekslik. Korporantide «ideaalidega» noormehi ei puudu ka pealinna eesti üliõpilaste hulgas, puudub ainult veel, et nad avalikult ennast koondanud ei ole. Vähemalt Peterburi Eesti Üliõpilaste Abiandmise Seltsis hakkavad nad tõsist peavalu sünnitama. Ja kuigi ühel koosolekul nende väljaastumist tagasi on surutud (vaata «Peterburi Teataja» nr. 146, P.E.Ü. Abiandmise Seltsi peakoosolek), siiski ei või nende olemasolu enam keegi salata.

Mispärast siiski need uueltsündinud akadeemia kodanikud oma avalikule näitelavale ilmumisega nii hiljaks on jäänud? Mõtelge ometigi, peaaegu igal pool mujal on eesti «edasitungiv» noorsugu korporatsioonid juba asutanud, ainult mitte veel pealinnas! Millega seda seletada?

Äraseletatav võib see ainult sellele olla, kes pealinna kahe eesti üliõpilaste organisatsiooni — Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi ja Peterburi Üliõpilaste Abiandmise Seltsi lähemat minevikku tunneb.

Korporatsiooni asutamise mõte on juba kauemat aega siin liikunud. Vähemalt 1907. aastal räägiti sellest juba avalikult. Sel ajal oli ainult üks selts — «Peterburi Eesti Üliõpilaste Selts» olemas. Seni saadi seltsis leplikult läbi, kui ta ainult akadeemilist laadi oli. Niipea aga, kui ta kirjastamise ja teiste väljaastumiste kaudu järjekindlamat rahvameelset värvi hakkas omandama, tundsid need, kes selle ilmavaatega päri ei olnud, enestel eesti üliõpilaste seltsi kitsa olevat ja siit tekkis pikemate šekelduste järel uus «P.E.Ü. Abiandmise Selts».

Kõik, kes vanema üliõpilaste seltsi püüetega päri ei olnud, valgusid sinna. Sellega oli ka korporatsiooni tekkimiseks pind mõneks ajaks ära võetud, sest kõik, kelle poolt korporatsiooni teostamise mõte toetust oleks leidnud, valgusid uude üliõpilaste abiandmise seltsi.

Nüüd hakkab aga noor selts sünnitusvalusid avaldama. Millega see lõpeb, võib juba ette näha. Ja võimalik, et eesti kodanlikul seltskonnal kaua oodata ei tulegi, et oma vaimuvärdjat näha saada. Tartu Eesti Üliõpilaste Selts on juba mitu niisugust sünnituse hädaohtu õnnelikult läbi teinud, miks siis tema noorem vaimuvend Peterburis seda läbi ei peaks tegema! Ja liikmeid leiab uus korporatsioon juba nendegi «metsikute» üliõpilaste seast, kes praegu

kusagil üliõpilaste organisatsioonis liikmeteks ei näi olevat ja kelle arv viimasel ajal väga silmapaistvalt kasvanud on. Seda üliõpilaste-kogu võis viimastel pealinna üliõpilaste-pidudel küllalt selgelt juba näha.

Kulunud unistused «vaimsest aristokraatiast» hakkavad seega jälle ühe osa meie üliõpilaskonna poolehoidmist leidma. Kas meil siin vaimse «aristokraatiaga» või ehk vaimse «lumpenproletariaadiga»* tegemist on, selle üle võivad arvamised lahku minna, kuid et meie kodanlikus üliõpilaskonnas perekonnatülid majarahu rikkuma on tulnud, see on kindel.

«Kiir» nr. 34, 1912

Allkiri: Üliõpilane

---

* Lumpenproletariaat — ühiskonna «põhjakiht».

SELTSID JA ÜHINGUD

Peterburi

«Asunduste hariduspäev» peeti P. E. Hariduse Seltsi juures oleva asunduste jaoskonna eestvõttel 23. veebruaril ära. Kaks ülemaalist tegelast — härra Jaan Tõnisson ja asunduste rändav apostel Samuel Sommer — olid koosolekule ilmumata jäänud. Sellepärast peab esimese kõne isand M. Jaakson asunduste jaoskonna lähemate ülesannete üle asundustes. Asunduste tegelased olla oma kodumaale ära näidata suutnud, et asunikud mitte Eesti kännule kaduma läinud liikmed ei ole.

Asunikkude üksteisele lähendamise ja asunduste äratamise otstarbel oli 28. märtsil 1910 esimesel asunikkude koosolekul mõte tärganud laulupidu toime panna, ja nimelt Peterburis. Et selle kavatsuse teostamisel takistusi oli tulnud, siis peeti 1. asunduste laulupidu läinud suvel Narvas ära. See laulupidu on äratamise mõttes seda ära teinud, et asundustes terve rida laulukoorisid elule tärganud on.

Peterburi kubermangus on asunduste jaoskonnal 16 haruseltsi, kelledest 13 kohta teateid on. Nende sissetulek oli läinud aastal 7319 rbl., 13 jaoskonnal on 600 liiget ja 4 kooli. Kolmele annavad haruseltsid toetust. Kahel koolil on omad majad.

Ülesannete juurde üle minnes tähendab kõneleja haritud jõudude puudumise peale. Töö on tarvis sisurikkamaks muuta. Paremad kooliõpetajad palgata. Koolide üle valvamine peaks valitsuse ülesanne olema, et aga see oma kohuseid küllalt hoolsalt ei täida, siis peaksid koolidekatsujad ametisse pandama. Koolide maid ja majasid, mis sagedasti üksikute isikute nime peale kirjutatud on, peaks ka juriidiliselt koolide omaks tehtama. Kirjanduse laialilaotamist peab korraldama jne.

Läbirääkimistel võtab kõige esmalt pastor Nigol sõna: asunikkude hulgas, iseäranis jõukamate hulgas Krimmis ja Kaukaasias ei ole armastust eesti asja ja isamaa pinna vastu. Mõnigi võiks kodumaal mõisa omandada, aga ei tee seda, sest tal puudub armastus kodumaa vastu. Peterburi kubermangus takistavad usuhullustus ja vaesus eesti asja edenemist. Arvab, et — tänu Sommerile — siiski umbes 20 000 eestlast ära päästa saab. Stud. Tief seab kategoorilise nõudmise üles, et kooliõpetajad lastega võimalikult palju eesti keelt kõneleksid. Siis hakkab eesti asi ka asundustes õitsema.

Üleüldse kõneldakse asja üle nii laiades piirides, nagu eesti asundusedki on. On kaks peavoolu märgata. Ühed kinnitavad, et rahvas kõikide ilusate sõnade peale vaatamata lapsi siiski semstvokoolidesse paneb, sest seal on õpetus ja kooliraha maksuta, kuna eesti koolis iga lapse pealt rublat 15—20 maksta tuleb. Õppekeeleks on mõlemas vene keel. Kui semstvokoolides usuõpetuse ja eesti keele õpetajad ametisse pandaks, siis sünniks see pastorite valikul ja need valivad inimesi, kes küllalt usklikud ja kirikule sõnakuulelikud on. Sellepärast ei ole niisugustest kooliõpetajatest asjale mingit kasu.

Teised kinnitavad, et rahvusliku aate pärast siiski peab eesti koolisid ellu kutsuma.

Pastor Nigol soovitab ka vokiratta juures emakeele õpetamise propageerimist. Kui vaidlused lõpetati, tehti mitmesuguseid ettepanekuid, kuid igaühe vastu vaieldi, sellega põhjendades, et sellest ei ole kõnet olnud, vaid kõigest muust. Lõpuks leiti, et on olemas otsused, mis 3 aastat tagasi esimesel asunikkude koosolekul tehtud, ja... leiti nad ajakohased olevat, sest et nad on teoks tegemata ja sellepärast puhaste otsuste iseloomu pole kaotanud.

Järgmiseks päevakorrapunktiks oli «Karskustöö haruseltside koolides». Loetakse ette pastor Reimanni kõne, millel pikk sissejuhatus oli geograafiliste, geoloogiliste ainete üle, rahvaste statistika ja rahvaste rändamise üle ja raudteede mõjust selle peale; siis muidugi ka kurelastest ja vägevatest tšeremissidest ning soome-ugri rahvatõust üleüldse.

Kõnes eneses olid statistilised teated ühest ankeedist, mis kusagil Saksamaal kooliõpilaste juures ette võetud oli. Sealt sai koosolek teada, et 99 protsenti koolilastest alkoholi tarvitavad. Õpetaja Reimanni arvamise järgi tuleb Venemaal iga 120 ruutversta peale üks eesti asunik.

Kõnele järgnesid läbirääkimised karskustöö üle koolides, mis ainek kõrvale tükkisid minema ja tunnustusi andsid sellest, et publik karskuse sõnakõlksude tundmises alles hästi harjumata on.

Kirjanduse asundustes laialilaotamise asjus otsustati: Peterburisse büroo asutada, kes asunduste olusid silmas pidades kirjandust soovitaks ja seda kättesaadavaks teeks lugemisringide ja raamatukogude läbi, millede asutamiseks viibimata tegevusse peab astuma.

Lõpuks otsustatakse asunduste instruktorite palkamiseks veel 600 rbl. lisakrediiti määrata. Selle instruktore ülesanne oleks asundustesse vaimustust eesti asja vastu laiali kanda ja rahvast äratada. Ta peab kõnesid pidama ja kõikidel seltskonna ja ühistegevuse aladel nõuandjaks ja juhatajaks olema.

Koosolekul oli ligi 50 inimest. Nendest 25 protsenti päris-asunikke.

Asunduse jaoskond ei teeks pahasti, kui ta ühe asunikude haridusepäevade instruktore koha looks, kelle ülesandeks oleks niisugustele koosolekutele kavakindlust ja konkreetsemat sisu anda.

«Kiir» nr. 24, 26. veebruaril 1913

Allkiri: V. King

TERAVUSED, JÄMEDUSED, SÕIM

«Tallinna Teataja» ajakirjanduse-osa kirjatark kuulutas mõni aeg tagasi suure heameelega: «Kiir» olevat viimaks ometi enese tühjaks sõimanud ja ülesehitava töö kallale asunud. Ma ei tea, kuidas «Kiire» toimetuse sõimutagavaraga lugu on. Aga «Tallinna Teataja» sulevägi ei või salata, et nende rõõmuhüüd hoopis vähe tõsiasjadele vastas. Mina pole vähemalt küll märganud, et «Kiir» oma kirjutamistooni kuidagi muutnud oleks. Ja «Tallinna Teatajal» on muidugi kõige vähem põhjust «Kiire» kangekaelsuse pärast headmeelt tunda...

Aga ometi on «sõimu»-küsimus küllalt tähtis, et teda lähemalt arutada. Mitte ainult sotsiaalvabameelsed kultuuriliselt lihvitud härrad ja peened daamid ning preilikesed samast laagrist, vaid ka mõnigi haritlane, kes ennast rõhuga «teadlikkude tööliste ilmavaatele kaasa tundvat» ütleb, mõnigi tööline, kes võitlustes enese «välja teeninud» arvab olevat ja nüüd kõrvalt õige kõrgilt seltsimeeste tegevust pealt vaatab, kõneleb «Kiire» lubamata toonist, maitsepuudusest, sõimamisest. Sellepärast püüame mõnda siiapuutuvat mõistet lähemalt ära määrata.

Liiks tuntud on, et igas ühiskonnakihis isesugune kõlblus, õigus, kombed valitsevad. Mõisnik ja saunamees, miljonär ja tööline, haritlane ja talusulane — igaüks neist saab omaviisi kõlblusest, õigusest, kommetest aru. Talumees irvitab, kui ta näeb, kuidas saksik noorsand prouakeste kätt suudleb, ja mõnigi preilike saaks «ilutunde rabanduse», kui ta talumehega ühes söögilauas peaks istuma.

Sellesama olukorra vastupeegeldust näeme kirjanduses. Mis teatud ühiskonnakihile meeldib, see ei pruugi mitte

sugugi kõigile kirjanduslikuks pärliks olla. Tuletame «ärkamise aja» Boccaccio «kümnapäevalugusid» meelde. See oli kirjandustööde, mis oma stiili ja sisuga keskaja vaimulikkude variserlikkuse peale peaaegu sama põrutavalt mõjus kui näiteks Marxi «Kapital» kodanikkude teadusest lobisejate peale. Zola tööd panevad teatud moraalipreestereid jälkuse ja kõlbelise viha pärast värisema, kuna teised neidsamu töösid kui kunstitooteid huviga loevad. Kui palju ei ole sotsiaaldemokraatlikku kirjandust häbistatud, hurjutatud, olgu see Saksa- või Prantsusmaal, Soomes või mujal.

Ja tingimata on määratu vahe teadlikkude tööliste kirjutuste ja kõnede ning maksva korra eestkostjate vaimusünnituste vahel olemas; juba see vahe on neis, et ühtedes kustumata sõjatuli leegib ja sisu võitlusvalmis ja lahinguriides ilmub, nii et ka lugejas raugemata edasitungimisejõud tugevneks, kuna teistest hirm, segadus ja peataolek vastu vahivad, sest et need vaimusünnitused põgenemise poolt tulevad, kes oma seisukoha korratuses maha jätavad. Ühtelede annab teadmise, et nad õiguse nimel väljas on, jõudu oma vaimuavaldustes teravalt ja kindlalt välja astuda, teised kõnelevad värvita ja abitus keeles, sest et nad vennavaenulist võitlust peavad, pankrotti jääva äri olemise eest viimast jõudu kokku võtavad.

Tähelepaneja, vaatleja saab kergesti aru, mis pärast maksva korra mõttekandjate laager vastaste töid maha teeb, jämedateks, kõlblusevastasteks ristib: ühed teevad seda teadvuse ta, nad on isesuguste mõtteavaldustega vilunud; teised — palgamehed — teadvusega, sest et nad palka ära teenima peavad.

Kas ei ole meil, päkapikulises Eestis, samuti? Tuletame ainult meelde, missugused need on, kust kohalt need oma «hariduse» on saanud, kes «Eesti elu edendavad». Balti sakste vaimsed sohilapsed, vihatud ja ometi salaja imestatud härrasrahva kommete järeleaimajad, välise hiilguse ees küürutajad — need on meie «juhtiv ollus». Missugust kõra sünnitas omal ajal Tartus kahe haritlase vabaabieli. Kas ei olnud juba Ernst Petersoni, selle väikese «mässava» väikekodanlase kirjatööd hirmsateks haisupommideks, mis tugevamate eesti «olluste» näod viltu kiskusid, kuna kõige abitumad otsekohe kooris hädakisa kuuldavale tõid. Kuidas võivad need väikekodanlikkudest võõrastetubadest pärit olevad härrakesed ja prouakesed keeleteravusi ära kannatada, kui nad siisuguste «jäm-

date» ütluste juures nagu: «n a i s t e r a h v a s i m e t a b», «püksid», «särk» — minestusesse langevad?!

Ja see võitlus «heade kommete eest» küünib kaugele, nõuab järeletegemist. Ma tunnen noormeest, endist marksisti, kes pärast ülikooli lõpetamist eesti marksistide jämeduste pärast otsekohe elevusesse kukkus. Ta tahtis samas sotsiaalsel abimeelses «Tallinna Teatajas» artiklit avaldada, et marksistidele (noh, muidugi neile!!!) näidata, kui rumal on nõnda kirjutada. Mina vähe kahtlen küll, et see kirjutus marksistidele oli määratud. See noormees seletas igal võimalusel, tema olevat ka midagi, aga ainult sotsiaalne demokraat (ei mitte mingil tingimusel sotsiaaldemokraat!!). Kas ei olnud selle noorhärä püüd oma seletustega ja kavatsatud artikliga ennast oma endiste mõttevendade «pattudest» puhtaks pesta, ütelda: vaata, haritud Eesti, ka mina olen pahempoolne, aga ainult viisakas ja ilma jämedusteta sotsiaalne demokraat; sina, Eesti, võid mind omaks tunnistada?..

Kui palju ei ole niisuguseid «sotsiaalseid» demokraatisid, kes oma peenetundlikkusega ja komberikkusega meie «kõrgemate» ringkondade uste peale koputavad, «oma» seltsimeeste «jämedusi» ja «toorusi» kõrgilt hukka mõistes. Ja neile tulevad mõned tööliselised teadvuseta järele, kaebavad, et meil «õiget» töölislehte ei ole, et töölisleht «sõimata» ei tohi. On teravused lubatud? Ja, ja, muidugi, aga mitte sõim!..

Teravuseks nimetame mõtteavaldust, kui ta trehvalt, peensusteni teatud mõiste ära ütleb. Jäme on ütlus, kui ta ilumaitse vastu on. Sõnu, mis kellegi inimese isiku kõlblelist väärtust alandavad, peame meie sõimuks.

Võtame nüüd «Kiire». Teravused jätame kõrvale, neid ei peeta mitte pahaks! Aga ehk on mõni sotsiaalne demokraat nii vastutulelik ja tähendab ära, millal õige «Kiir» jämedusi või sõimu tarvitanud on. Vahest peetakse niisugust sõna nagu «kõlblusekauplejad» jämeduseks või koguni sõimuks? Ma arvan, armas ei ole see neile mitte, kelledele ta on adresseeritud; kuid «Kiir» peab kõige vähem tarvilikuks eduerakonna-ringkondadele pärastlõunast armat lugemist pakkuda. Või on kuidagi kirjanduslikkudest piiridest üle astunud, kui «Kiir» näiteks ütleb, et «Tallinna Teataja» prostitutsiooni majanduslikkude põhjuste kallal ümber kobab? Hr. Päts näeb siin vahest küll enese alandamist ja sõimu, kuna ta kindel on, et temal kõigi tea-

duste «salajasemad momendid» nagu peo peal selged on ja kobamisest kunagi juttu ei või olla. Kuid marksist lubab enesele isearvamise juurde jääda ja hindab tähendatud sõnaga trehvavalt härrade Pätside kätetööd, kuna ta nende härradega maitse asjus vaidlema ei lähe... Kui aga «kobamine», «kõlbluse apostel» või «küürutamine» mõnel pool juba sõnad on, mida peenema seltskonna tsensor läbi ei lase, siis tuleb «Kiirel» ainult silmas pidada, et... «Til-lukeste killukeste» osakond varsti värsket ainet saab.

Andke andeks! Siiski tean juhtumi, kus «Kiire», härra Tõnissoni ja mingisuguste «kubjaste» vahel silda ehitati. Maitse asi, kuigi vähe haisev... Aga nagu ma teise kõrvaga kogemata kuulsin, ei olevat praegusel «Kiire» toime-tusel sellega vähematki ühendust; küll aga olnud see «teravusemeister» mees, keda (vist pärast sügisest pööri-päeva) teise kaare tuul juhib ja kes nüüd oma «seltsimehe-likuks» kohuseks näib pidavat kodanliku ajalehe veergudel «Kiirele» vahel «heade kommete õpetust» jagada. Ka maitse asi!

Kui meie tõusikute-peres seda suursuguse, aristokraat-likkuse tundemärgiks peetakse, et inimene hästi kuivalt ja igavalt ajalehe juhtkirju valmis raiub, siis ei tarvitse võit-levale töölisklassil sellele minu arvates mitte sugugi järele aimata, sest et ta suursugususe peale oma õigusi ei avalda. Andku «Kiir» ka edaspidi meie tõusikutele ja peenemaitse-liste «kah marksistidele» täielikku võimalust haavatud nägu teha, kirjutatagu seal täie selgusega ja teravalt: sest «Kiir» ei ole mitte «peenema» seltskonna preililik-häbeliku ja pentsi mõistukõnelemise edendaja, vaid teadliku töörahva võitlusleht.

Loomulik on aga see hoolas tähelepanek, mida eesti kodanlik ajakirjandus «Kiire» vastu üles näitab, kuidas ta tööliste lehes iga sammu peal aina sõimu näeb. See on odav vaidlemise, polemiseerimise viis, mille üle kade olla ei pruugi. Esimestest «Kiire» elupäevadest alates nägid «tõsieestlased», et neil mitte ainult võistlejaga, vaid võimsa vastasega — töölisklassi hääle kandjaga — tegemist on. Et tema kasvamist vähemalt takistadagi, on tarvis vähe-teadlikkude hulkade ees teda kultuurivastaseks, tooreks, kätatsejate «bandi» ettevõtteks tembeldada. Kui mõni härra J. Tõnisson või L. Olesk ägeduses kahtlase peensusega ilu-üt-lusi juhtkirjasse virutab, siis on see nähtus, mida ise-enesest mõistetavaks peetakse: inimene sõimab vihatujus!

Aga kui «Kiir» järjekindlalt ja sihilikult täiesti korrektseid, igapidi lubatud teravusi tarvitab, siis on see lubamata.

Siit saame kolmeteistkümnenenda käsu (mida ma vähemalt koolis õpetada küll mitte ei soovita):

Sina võid vihas oma ligimest sõimata.

Mis see on?

Aga sina ei pea mitte külmavereliselt teravusi tarvitama ega eduerakondlikke ja sotsiaalvabameelseid lollusi välja naerma.

Loogika!!

«Kiir» nr. 24, 1913

Allkiri: I. H.

TÖÖLISTE HINGEDEGA RATSUTAJAD

Meie mitmekarvalised isamaalased püüavad iseäranis viimasel ajal tööliste hingedega ratsutada. Üksikud kildkonnad, kui need rasvasema suutäie pärast üksteisele hambaid näitavad, topivad endid päris vägisi juba tööliste eestkostjateks. Viimaste päevade uudised toovad sellelt alalt ennekuulmata asju kuuldavale. Mitte Tallinna isamaalased ja sotsiaalvabameelsed ei riidle üksi enam tööliste hingede pärast, vaid ka Tartu kodanlikud vägilased — edu-erakonna juht Jaan Tõnisson ja «Noor-Eesti» juht Gustav Suits — veavad eneste vahel tööliste hingede pärast «pikka tikku». Viimased päevad on siis eesti «suurest» luulekirjanikustki tööliste eestkostja teinud. Päris tõsise aukartusega kaitses Gustav Suits «Noor-Eesti» nimel tööliste kasusid Jaan Tõnissoni rebasekavaluse vastu oma viimases kõnes, mis ta Jaan Tõnissonist pidas. Mis sellest, et töölistel temale sealsamas näkku karjusid: «Kes Teid või «Noor-Eestit» meie kasusid kaitsma on kutsunud!»

Muidugi ei lõpe sellega veel säärase tööliste eestkostjate nimekiri. Näiteks Helsingi eesti pastor August Nigol ei taha teistest isamaalastest selles asjas vähem olla. Temagi meelest on töölistele «silmade tegemine» päris kasulik kaup. Pastorite häälekandjas «Postimees» laseb ta avalikult teatada, et ka tema oma uues mustasajalises hariduse seltsis päris tööliste huvide kohast «eesti kultuuri» edendavat. Mis sellest, et seal streigirikkujad ja mitmesugused «agendid» pastorihärra omapärast tööliste huvide kohast kultuuri juhivad!

Päris kirju on siis see tööliste eestkostjate kari viimasel ajal, mis nagu kevadine vihm töölistele kaela sajab. Tahtmata tõuseb nüüd küsimus keelele: mispärast ometi need

peened härrad nõnda vabatahtlikult tööliste kasude eest välja astuvad? Tööliste poliitika-põld on okkiline, seda ju eespool nimetatud härrad kõik ometi tunnevad, see neid sinna külge ei peaks tõmbama.

Asjal on siiski õige arusaadavad põhjused, kui olusid vähe ligemalt silmitseme. Kõik eespool tähendatud härrad «tööliste eestkostjad» on, nagu teame, ärimehed. Ühtedel on kirjastusveskid logisemas, teistel kirikukoti võtmed hoida. Niisugused asjad nõuavad aga kõik raha... palju raha. Ja väikeses Eestis on seda puru aga vähe, nii vähe, et töölistegi higikopikad iga äri juures arvesse peab võtma. Nende higikopikate tasuks peab aga töölistele silmi tegema, omapäraselt nende kasusid kaitsma.

Varemal ajal ei olnud säärane tööliste kasude kaitsmine sugugi raske ega ka mitte nii alaliselt tarvilik kui praegu. Töölised tulid sel ajal palju hõlpsamini kõigele «kaasa tõmbama», mida härrad ette võtsid ja heaks kiitsid. Tööliikumise tõusmisega ja klassilise iseteadvuse kasvamisega läheb nende kasude kaitsmine kodanlusel iga päevaga keerulisemaks ja raskemaks. Enne oli otsekohene otstarve ainult see, et tööliste käest tema higikopikaid kätte saada, vaimselt põhimõttelist lahkuminekut polnud karta. Ainult ühisest eesti rahva kasudest kõneldes jõuti tihti hõlpsasti eesmärgile.

Viimasel ajal on aga asi sellepoolest suuresti muutunud. Ilusad sõnad ühisest isamaast ja rahvakasust ei tõmba enam töölisi, ei paelusta enam kaugeltki neid nõnda, et nende käest «kõlisevat» saada võiks. Sellepärast on keerulisemat poliitikat tarvis, millega töölistele ligineda. On tarvis tööliste kasude kaitsjana välja astuda, ja isegi parajal kohal neile kõrva sisse sosistada, et klassivahed tõesti olemas on. See peab muidugi ikka kõik ainult sõnadeks, nimelt targa reaalse (olu-) poliitika sõnadeks jääma ja mingil tingimusel mitte tegudeni ulatuma.

Ilus näide on «Meie Aastasaja»¹ O. Rütli, kes sealses kooris peaaegu tähtsamat viiulit kriiksutab ja kes juba esimese duuma ajal meie tööliste seas «kuulsaks» sai. Tema oli mees, kes terve Venemaa asemikkude ees tunnistada julges, et meil sugugi veel töölisteküsimust ei olla. Vaevalt tahab see härra nüüdki meie oludest teistmoodi aru saada, kuid — ta on siiski praegu «tööliste sõprade» seas tähtis

¹ Tartus aastail 1911—1915 ilmunud kodanlik ajaleht. — Toim.

tegelane. Ka tema «kaitseb» eesti tööliste kasusid, keda 6 aastat tagasi veel sugugi ta enese arvates olemas ei pidanud olema . . .

Töölised peaksid säärase pakutavate kaitsjatega ühtelugu rohkem ettevaatlikult ümber käima. Pealepakutav kaup on turul alati halb, niisama on kodanluse — tulgu see missugusest leerist tahes — kaitse töölistele igal ajal petlik. Seal talus tehtud plaanid meie kasude kaitsmiseks tüürivad alati sinnapoole, kuidas üks või teine kodanlik kildkond hõlpsamini meie eneste kulul meie hingedega ratsutada võiks. Mida suurem «sõber» meie juurde sealt külast tuleb, seda kardetavam on ta meile. Sellepärast peaksime meie alati meeles pidama, et otsekohene vastane meie sugugi nõnda kardetav pole kui kahtlane sõber. Viletsatele saherdajatele peaksime meie, kui need endid meie kaitsjaks topivad, alati vastu hüüdma: Kes on teid meie kasusid kaitsma kutsunud, — meie ei tarvita teid! . .

«Kiir» nr. 52, 1913

Allkiri: — rk — (Marksist)

ÜHISKONDLIK TEGEVUS JA «NOOR-EESTI»

Viimasel ajal küsitakse Eestis tihti: Mispärast ei tõuse meil «suuri inimesi»? ja seletatakse: Sellepärast, et meie olud väiksed on... vaimukangelastel puuduvad tegevuse alad! — Niisiis «vaimud» laisklevad, nälgivad või söövad armuleiba, — sest tööpuudus on.

Kuidas siis!

Eesti geenius on sihuke elukas, kes põliseid padrikuid otsib, et sealt teed läbi raiuda. Ja talendid on virgad olevused, kes tükitööd otsivad. Niipea kui nad uue tee, mida geenius ette tõmbas, üles leiavad, hakkavad nad kohe materjali vedama ja ehitama, nii et saepuru ja laastud aina keerlevad.

See on muidugi rahvatöö, ühiskondlik tegevus, mida need tööarmastajad otsivad; eneste pärast ei ole neil kunagi muret. Ehk kui on, siis ainult see, et talent kasuta seisma peab, kuna vilets väike rahvas tööd anda ei suuda.

Midagi niisugust näeme «Noor-Eestis». Seal otsitakse teed ja tööd. Aga et seda ei ole, siis ei saa talendid endid kuigi väsitada. Ja kui väsinud ei ole, siis on öö rahutu, ja näib väga pime ning tuisune.

Vastu tahtmist hakatakse ühiskondliku tegevuse asemel isiklikke tundeid kosjalauluks riimima või koguni ehalkäimisest vaimustust võtma:

«Vastu akent tuiskab lund, ei saa und, ei saa und. Olen vist naise näinud vähe, meelest üks valge käsi ei lähe.»

Tuulemaa vaikuses vormeldub vaade, võitmata udusse uppumas aade...

Ja kui juba «Noor-Eesti» kõrge preester seltskonnas tegevust ega sule juures ainet ei leia, mis siis veel keskpärastest nooreestlastest kõnelda!

Tööpuudus on ometi arusaadav. «Noor-Eestisse» koguti kõik talendid kokku, nii et ainult mõned vanamoodi kunstnikud järele jäid, nimelt need, kes kuuendale kunstimeelele midagi pakkuda ei suuda. Otse loomulik, et nüüd sihukeses arutu suures talendikarjas saadaolev töö kauaks ette ei löö. Pealegi oli vana kirjandus ära arvustatud, ja suur hulk uusi keelereegleid välja töötatud, kaudneid raamatuid välja antud, palju ilusaid pilte maalitud ja mitu kunstinäitust toime pandud jne. — Mis nüüd ette võtta?

Et «Noor-Eesti» keeles ja vaimus kirjutatud raamatuid ainult teatud ringkond intelligentisid loeb, ja võib-olla ka mõistab, siis läheb neid vähe, ning kallis «kultuur» jääb raamatuladudesse seisma. Sellepärast pidagem nüüd maa-seltsidega, kooliõpetajatega ja vallakirjutajatega nõu ning asutagem rahvale raamatukogu, küsimata sellest, kas nad tahavad ja loevad või ei. Ja et «Noor-Eesti» ladudes seisvatest raamatutest küllalt jatkuks, et meil teiste kirjastajate kaupa ei pruugiks palju võtta, siis tehkem kogud väikesed — na 25-rublased — ja tehke neid palju, sest iga kogu tarvitab vahest ainult ühe eksemplari. Ja et seltskonnas kaks klassi on — kiriklased ja intelligendid, kes neid arvustavad, — siis pange kogudesse ainult neid teaduslikke raamatuid, mida haritlased loevad, ja ilukirjandusest seda, mis rahvuslikele sakstele armsat ajaviidet pakub.

Jah, paraku, paljud on harjunud juba mõtlema ja uskuma, et «Noor-Eesti» seisab «Postimehest» palju pahemal pool. Aga nüüd näeme, et «Noor-Eesti» rahvaraamatukogu nimekiri, mis 1913. aastal trükiti, jätab tööliküsimuse teaduslikult kui ka ilukirjanduslikult välja; isegi Ed. Vilde «Lunastust» ei lubata eesti rahvale lugeda! Kuid peale «noore kirjanduse» on H. Prantsu, V. Reimanni, M. Kampmanni, A. Needra, M. J. Eiseni, M. Lipu jt. raamatud peaaegu kõik nimekirjas.

Mis muud, vennad, kui käsikäes edasi — seltskonnategevuses.

Asutatakse raamatukogude korralduse osakond ja pannakse raamatuinstruktor ametisse, peetakse kõnesid ja kavatsetakse veel palju muud.

Nii on kirjanikkude ja arvustajate seltsist lühikese ajaga vaimne vabariik välja kujunenud; ja see tunneb enesest küllalt jõudu ja oskust olevat, et kõike avalikku liikumist Eestis oma kätte võtta, kõike noorel nõul juhtima hakata.

Muudkui vaja oma ajaleht käima panna ja — asi läheb. — Enne aga vaja mõnusa väljaastumisega kogu rahva tähelepanemist enda peale tõmmata. Kuid häda, meie oludes ei leia ju naljalt tähtsat ainet ega materjali, millega muristada võiks. — Pika viibimise ja viilimise järel sai programmikõne siiski valmis ja «Noor-Eesti» peaminister kandis selle 7. ja 21. aprillil 1913. aastal Tartus ette.

Väljaastumine väitekönega pidi väga suurepärase saama. Sest G. Suits oli targu selle peale ju aegsasti mõtelnud. Ta oli ammu üht seltskonnategelast «sihtinud ja vaadanud» ning teda suureks inimeseks ülistanud. Peale selle oli ta temast otse päris saksa keeles kirjutanud: «*laineid äratav isik igal tegevuse alal*», ja sellega pidi juba Euroopagi tundma, et Eestis suuri isikuid on, ning veel suuremaid, kes suuri arvustadagi oskavad.

Aga kui G. S. oma paljutöötava nimega — J. Tõnissoniga — ette astus, siis tuli sellest, nagu Eesti olude väikluse ja jonni tõttu, suurepärasuse asemel ainult väiklane — mulin. Sedagi ainult kõne esimesel poolel.

S-l puudub terav silm seltskondliku arenemise kirjeldamiseks ja tegelaste arvustamiseks ja, lõpuks, tal puudub poliitiline seisukoht.

Suits algas liberaali seisukohalt, tegi sotsiaalvabameelse jõngerduse, peatus tööliste seisukohal ja astus (Ruthi pärast) A. Bebelist pikkade sammudega mööda, jäi O. Weingeri filosoofiasse seisma.

Kuulajad jäid erapooletuks. Ühed, nagu näis, heitsid käega; teised ei saanud aru, mis kõneleja ütelda tahtis; ja nii lõppes «tähtis» programmikõne ilma läbirääkimisteta.

Lühidalt: inimesed, kes ajakirjandust ja raamatuid loevad ning Eestis avalikku liikumist vähegi tunnevad, ei kuulnud siin midagi uut. — Mis G. Suits vabameelselt seisukohalt Tõnissonile ette heitis, seda oldi ju «Olevikust», «Teatajast» ja «Meie Aastasajast» enne loetud; mis aga sotsiaalpoliitilisse osasse puutub, siis olid «Uudised», «Hommik», «Töö» ja «Kiir» Tõnissoni seltskonnategevuse kohta palju rohkem ära ütelnud kui siin öeldi.

Kuid «Noor-Eesti» programmikõne on siiski meile tähtis, on «õpetlik». Eesti oktoobristide erakonna juhti arvustades, tema rebaseomadusi valge ette kiskudes näitas «Noor-Eesti» juht oma seltskondlikku asjatundmatust ja poliitilist naiivsust.

Uhtlasi seisab meie ees «Noor-Eesti» esimene tegelik samm rahvatöös: Rahvaraamatukogu osakond «soovitavate raamatute nimekirjaga».

Noor Tõnisson algas oma seltskondlikku tegevust poolfeodaalses ajas, orjade keskel, kus papid haritlaste aset täitsid — see seletab osalt tema alalhoidlust. Nooreestlased algavad oma rahvatööd kapitalistlikul ajajärgul, liberalismi päevapaistel — millega seletavad nad oma ebademokraatlikkust?

«Kiir» nr. 53, 1913

Allkiri: S. S.

KUS ON PÄÄSETEE?

Maal kurdetakse sulaste ja ümmardajate puuduse üle, Peterburis (kas ainult Peterburis?) — Eesti Hariduse Seltsi tegelaste puuduse üle. Ei ole kusagiltki eestseisuse liikmeid saada! Inimesed on väsinud... Kus põhjus?

«Peterburi Teatajas» seletab ajakirjanikuks palgatud härra R. B. — kes seda siin paremini teadma peaks kui tema?! —, et Peterburi eesti seltskonnategelased ennast ainult eestseisuse tegevusega koormata lasevad, kui see neile teeks on eesti rahaasutuste soojadele kohtadele... Nähtavasti on need kohad kõik täis ja mehed kõvasti ankrus...

Tõsi ju on, et E. H. Selts siinsete eesti pankade ja muude äride asutamise juures mitte tähtsuseta osa ei ole mänginud. See selts koondas kodanlasi ja nende kaasajooksjaid. Selle kaudu oli võimalik üksteist tundma õppida ja inimestele õpetada mitmesugustele sõnadele sõnakest «ühis» — ette riputama; selle tõttu oli siis kerge tarvilikku hulka tegelasi leida, kes rahaasutustes ja juustuning võideldes oma tegevust «rahva» kasuks jätkasid, kas osanikuks astumise või palgalise ameti peale saamise näol. Eesti seltsid on igal pool selleks «vallaks» olnud, kust need asutused endale «nekruteid» saavad. — Kuna eesti kodanluse seltskondlikkus alles mähkmetes on, siis on loomulik, et paljud neist puhtsüdamlikult usuvad, et see samasugune seltskondlik tegevus on nagu seltskonnategevus selle sõna harilikus mõtteski. Iga ühist, see tähendab mitte isiklikku äriettevõtet reklameeritakse ju Eestis alati kui ühistegevust ja — need härrad tundsid ennast täiesti rahuldatusena. See on ülemaaline nähtus.

Kuid juba sõrmede pealgi võiks ära lugeda, et mitte kõik rahaasutustesse ära ei mahu (seda tõendab kas või R. B. ülesastuminegi) ja tähendab ka sellega ei spekuleeri. Soojaks pesaks on nad mõnele kümnele, kuid — kus jäävad sajad?

Nad on väsinud!

Millest?

Kultuuritööst muidugi, sest seda ju haridusseltsid teevad!

Kui asja sisu sõnakõlksude koorest vabastada, siis näeme, et kultuuritöö selles seisab, et rida harilikke algkoolisid üleval peetakse.

Milles seisab seltsi liikmete kultuuritöö? — Selles, et nad pidude ja näitemüükide varal nende koolide ülevalpidamiseks tarvilikku raha muretsevad. Tähendab, hariduse seltside liikmete otsekohene töö seisab pidude toimepanemises ja näputöös. Kui inimest midagi väsitab, siis muidugi — tegevus. Ja siit tuleb kahtlemata pävakorral oleva väsimuse põhjusi otsida!

Olgu inimene nii väheste vaimsete annetega kui tahes, aga kui kaua suudab pidude korraldamine inimest rahuldada? Kui kaua võib inimene vaimustusega teisi pidudele üles kihutada ja pileteid kaela määrada? Vaimustusega «nobedate näppude» ja jalamusklite väsitamisel on piir. Ja siis tuleb tüdimus, sest peaaegadele annab see tegevus liiaks vähe rahuldust, olgugi et publiku sellekohased nõuded väetid on. «Eesti keele ja meelega» päästmise aade üksi ei suuda vaimustada, seda tunnistab praegune kriis.

Kuid, härrad, ärge te sellepärast veel oma päid vaevama hakake, kuidas hariduse seltside elu siisukamaks, tumamamaks muuta! Ärge muretsege selle üle, kuidas inimeste mõistusele midagi pakkuma hakata! Aeg annab arutust!

Teie panete Peterburis aasta jooksul umbes paarsada igasugust piduõhtut toime näitemänguga, ilulugemisega ja tantsuga. Kasvatage oma lapsi selles kindlas sihis, et nad sedasama teeksid. Need loovad oma lastest jälle omakorda samasuguseid tegelasi jne. Ja... pärivuse teel saavad pidude toimepanemiseks (see tähendab kultuuritöök) tarvis minevad mõtte- ja kehaliigutused põlvest põlve edasi antud; need liigutused muutuvad pika harjumise ja pärivuse tõttu masinlikkudeks — neist saavad instinktiivsed, loomusunnilised liigutused — ja asi läheb nii-

ütelda — iseenesest, ilma tahtejõu kulutuseta. Pange pardi- ja kanapoeg kõrvuti tiiki ja te näete, kui suur tähtsus harjumusel ja pärivusel on.

— Õppige sellelt nähtuselt — ja te leiате kindla tee, kuidas eesti kodanlikku kultuuri kuulmata kõrgusele tõsta!

«Narva Käär» nr. 4, 1913

Allkiri: K. Ing

TÖÖRAHVA AJALEHT

Igal inimesel olgu õigus vabalt oma arvamisi avaldada! See on tõde, mille vastu ükski töörahva ajalehe lugeja ei vaidle. Aga me teame ka, et seda õigust kaugeltki mitte kõikidel ei ole. Kui Puriškevitši laagrist pahemale poole vaatame, siis näeme, kuidas see õigus kord-korralt kahaneb, kuna ta töörahva leeris niisuguse kuju omandab, nagu see inimesel olla võis, kes keskaja inkvisitsiooni hammasrataste vahelt läbilastult tuleriidal seisab...

Meil, aga mitte meie lastel või lastelastel, seisab ajalooline ülesanne ees: ka töörahvale sõnavabadust kätte muretseda. Me teame, et seda ülesannet omas terves suuruses mitte üksikult, mitte teistest ülesannetest lahus ära otsustada ei saa...

Kuid me teame ka, et iga asja kättesaamine meil mitte ühe hoobiga sündida ei või. Poliitikaväljal ei lenda praetud haned suhu!

Samm-sammult, raskustega ja ohvritega!

Meie eelväeks selles ülesandes on meie ajakirjandus. Tema raiub meile teed terves liinis, tema peale langevad ka raskemad hoobid.

Mis oleks siin veel loomulikum kui — kõik jõud kokku võtta, tihedate ridadena oma ajalehe ümber koguneda ja teda toetada, niihästi aineliselt kui vaimselt?

Kuid — mis sellest ometi saab? Pannakse kinni, konfiskeeritakse ära jne. Nii vastatakse mõnelt poolt.

Mis sellest saab? Jah, meie ei saa oma lehele, tema talitusele ja toimetusele majasid üles ehitada, talle trükikoda asutada jne. Me teame väga hästi, et me seda praegu ei saa, et meie lehe eesotsas «teine, kolmas, või neljas aastakäik» seisaks.

Aga ühte me saame kindlasti: töörahva ajalehe olemasolu eest võidelda! Siis võitleb tema ka meie eest!

Häbiks oleks see meile, kui töörahva ajaleht aine-
liste raskuste pärast lõpeks!

Otsustav sõna on siin Tallinnal kui suuremal Eesti tööstuselinnal... Võtame tellimiste vastuvõtmise raamatu pihku ja hakkame plaanikindlalt oma lehele lugejaid muretsema! Tarvitame iga võimalust ära, et seltsimeestele selgeks teha, et nad oma lehte toetaksid. Kuna me neile töörahva ajalehe tarvilikkust ära näitame, teeme me hulga kihutustööd ära, mis mitte asjata raisatud vaev ei ole. Peame meeles, et ka meil Tallinnas «Narva Kiir» leheks võiks olla, mille kõrval teist lehte vaja pole lugeda, ainult siis, kui me teda küllalt toetame. Me ei või seda kunagi ootama, ainult ootama hakata, et ta selleks saab. Me peame ta selleks tegema. Me peame meeles pidama, et lehe olemasolu ja tema edaspidine saatus meist, meie tegevuseta olekust või tegevusest ära oleneb.

Venemaal ei saja töörahva ajalehed taevast. Ja inimesed teavad rääkida, et see välismaal ka niisamuti olla.

Seltsimehed, Tallinna töölised, mis ütleme meie selle kohta? Ärgem unustagem, et meil otsustav sõna ütelda on!

«Narva Kiir» nr. 20, 1913

Allkiri: -tor

TALLINNA TÖÖLISTELE

Need tumedad reaktsiooniaastad, kus tööliste hulkades pärast raskeid löökisid ükskõiksus ja tuimus valitses, on nüüd nähtavasti möödas. Töolistemassi süda on üle maa jälle tuksuma hakanud ja oma võimsate tõmmetega kõikidele klassidele tõuke andnud, ning ikka jälle tuuakse võrdlusi, kus mineva- ja tänavuaastast töölisliikumist 1905.—1906. aastatega võrreldakse.

Ka meie Tallinnas on tänavu töolistemassist värske tuuletõmbus läbi käinud; ei ole enam seda, mis paari aasta eest oli. Ka Tallinna proletaarlane on oma selja sirgeks ajanud ja oma käe seltsimeestele-vendadele ulatanud üle terve Venemaa. Ühel meelel on ta seda teinud ja ära näidanud, et ta väärt on Venemaa töörahva esimestes ridades seisma.

Kuid see kohustab!

Iga ülesastumine, iga samm töölisliikumise okkalistel radadel on ainult siis kestvate tagajärgedega, kui küllalt jõudu on, et ennast sellel seisukohal kindlustada, kuhu jõutud on. See kindlustamine võib ainult korralduse teel sündida. Ainult korraldus on selleks ankruks, mis tagasilangemise eest hoida suudab ja võimalikuks teeb tõusumeeleolu ja hulkade energiat otstarbekohaselt ära tarvitada. Organisatsioon on selleks tammiks, mille varal me liikumapanevat jõudu koguda ja tarbekohaselt peale suruma panna võime. Ilma tammita kannavad jõed oma vetevood kord paisudes, kord kahanedes mere poole, nii nagu seda loodusejõud ära määravad. Inimene seab selle vastu oma korraldava mõistuse, paneb loodusejõud inimese otstarbe kohaselt töötama. Ja veski jahvatab, ka vakiindlalt jahvatab ta kõik, mis ta hammaste vahele satub...

Töölise hulgaliseks korralduseks on — ja iseäranis Venemaal — ametiühingud. Ja just need puuduvad meil, tallinlastel, hoopis. Ja sellepärast oleme küll tõususilmapilkudel mitmetuhandeline üksus, aga hallidel argipäevadel oleme sidemeta, laialipillutud hulk. Varem või hiljem saavad sündmused meid sundima ametiühingutesse ühinema, töölisliikumise edenemine seab meile selle ülesande paratamatult põigiti tee peale, nii et meil temast enam möödapääsemist ei ole. Kas peame veel ootama, et rohkem «õpetuseraha» maksta? Kas peame tõesti ennem veel kümned korrad üksikult ja hulga kaupa lüüa saama, enne kui me äratundmisele jõuame, et meil ametiühinguid vaja on?

Ei!

Meie ei hakka mitte ära ootama, kuni «ajad paranevad». Me peame meeles, et meie ise «aegade parandaja d» olem e! Ja saame selle järgi toimetama...

Meid ei pea see heidutama, kui meil kuude kaupa põhikirja nõelasilmast läbi poetada tuleb.

Võtame Peterburi! Kas läks seal asi kergesti? Aga hulga d tahtsid seda, teadlikumad töölised tarvitasid hulga jõudu selleks, et Peterburi metallistidel on oma ametiühing 8000 liikmega! Puutöölistel on oma ametiühing, ja nii igas tööstusharus! Kas said Peterburi töölised enestele sellepärast ametiühingud, et nad «pailapsed» olid?

Ka meie saame endile ametiühingud, kui Tallinna vabrikutest ja töökodadest ühine hüüd kostab: Meie tahame ja me asutame endale ametiühingud!

Meie saame, kui hulgad seda tahavad!

«Narva Kiir» nr. 21, 16. novembril 1913

Allkiri: Ah-ing

KUIDAS VENE TÖÖLISED OMA AJALEHTI TOETAVAD

Kahe nädala eest ilmus «Kinnituse Küsimuste» 73. number, millest näeme, et Peterburi töölised selle oma lehe toetuseks 565 rbl. 95 kop. annetanud on. Ei või ütelda, et see summa väike on, kui me seda meeles peame, et see ainus tööliste leht Peterburis pole ja et Peterburi töölised peale selle veel suuri summasid muudeks otstarveteks annetavad.

Kuid mitte ainult aineliselt ei toeta nad oma lehti, vaid ka vaimset. Ja kõigepealt sõnumite saatmise näol. Juba kolmandas numbris on 30-nest veerust 8 veergu ja neljandas 30-nest 11½ veergu sõnumeid, mis tööliste eneste poolt mitmest Venemaa nurgast saadetud on. Ja see on kuu, ainult kuu aega peale esimese numbril ilmumist.

Et vene töörahva päevaleht tööliste saadetud sõnumitest otse üle ujutatud on, see on fakt, mille äranäitamiseks arvud üleliigsed on.

Eestikeelne töörahva ajakirjandus on 17 kuud vana. Kui vähe plaanikindel aine toetus on olnud — üksikud kohad maha arvatud —, seda näete annetuste aruanne- test. Seal näete ka, et just suuremad tööstuse kesk- kohad — Peterburi maha arvatud — viimases reas seisavad.

Kuidas sõnumite saatmisega lugu on? Vaikime parem!

Millest annab see tunnistust, kui vene seltsimehed suure hoolega oma ajalehtedele sõnumeid saadavad? Sellest, et vene seltsimehed aru saanud on, kui suur tegelik tähtsus sellel on, kui tööolusid kirjeldada, kui trükisõna abil ära näidata, milles meie viletsus seisab ja kuidas seda parandada. Töölistel ei ole ju mingit koosolekuvabadust,

kus hulga d oma seisukorra üle mõtteid vahetada saaksid. Ainus «koosolekuvabadus» on töölistel neis asjades, mis igapäevastesse tööoludesse puutuvad, — töörahva ajakirjanduse veergudel. Vene töölisel on seda hindama õppinud. Sellepärast on töörahva ajakirjandus neile ka igapäevase võitluse abinõuks saanud.

Kui vene seltsimehed püsivalt ja raugematult oma ajalehte aineliselt ja sõnumite saatmisega toetavad, siis annab see tunnistust nende arusaamisest, teadlikkusest. Kui aga «Narva Kiires» mõne linna nime all, kus mõnikümmend tuhat eesti töölist on, paar kuivanud reakest on — millest annab see tunnistust?? Ja kas see jääb veel kaua nii?

«Narva Kiir» nr. 24, 1913

Allkiri: -lor

SOTSIAALVABAMEELNE TÖÖLISPOLIITIKA

Iga kodanlik erakond otsib laiades rahvahulkades tuge. Silmakirjalikkuse ja hulkade poliitilise teadlikkuse pimestamise, aga sagedasti ka kõige jultunuma poliitilise pettuse varal püütakse hulkasid oma erakonna võrku meelitada. Kodanlik poliitika tunneb mitte põhimõtteid, vaid paindlikku olupoliitikat. Fr. Mehring kõneleb kibedat tõtt, kui ta ütleb: «Kodanlikkude erakondade ajalugu on põhimõtete langemise ja nende äraandmise ajalugu.»

Liberaalid, need klassivahedest «kõrgemal» seisvad poliitilised harakad, on sellel alal rekordimehed. Mida vähem arenenud ja mida nõrgemat klassi kodanlik erakond esindab, seda rohkem on tema süda avatud kõikidele klassidele, seda suurema õhinaga tõttab ta klassivastuolusid maha salgama ja terve rahva huvisid kooskõlas olevatena kujutama. Kuni äärmuseni areneb see välja haritlaste poliitilistes gruppides. Õhus rippuvad intelligentide-rühmad ja -rühmakedes — olgu nad sotsiaalliberaalsed või lihtsalt liberaalsed või radikaalsed jms. — on harilikult suured meistrid igasuguste «ühiskondlikkude teooriate» loomises, mis tuld ja vett üheks, rahulikult kooselavaks olluseks liita püüavad.

Eesti kohta seda ütelda ei või! Mispärast heasüdamlikkudele härradele haiget teha? Ja me tunnistame heameelega, et meie «suguvendadest» poliitikud uute seltskondlikkude ja poliitiliste teooriate loomises kuidagi patustanud ei ole ja vanu ärakulunuidki haledasti jäljendavad. Ja üleüldse, mis jaoks ennast sellega vaevata?! On ju nii pagana mõnus ilma tuuleta ja tüürita eesti poliitilise elu mülkas logelda ja laevukesena tarvitada krediit- ja hoiu-laenuühisuste, ülemaaliste rahvamajade ja muude sellesarnaste asutuste rek-

laamsiltidest kokku lapitud künakest! Mis jaoks on vaja poliitilisi paleusi, kui n i n a küllalt terav on, et ära tunda, kus töörahva valmistatud lisaväärtuse lademed on, mille äraneelamine kodanluse ajalooline ülesanne on ja mida nad ennast ärasalgava usinusega toimetavad, teades, et «õigluse põhimõte» neilt seda nõuab!

Kuid ühiskondlikku pirukat peab jaotama — ja see tekitab kodanlikke erakondasid üleüldse või, kui «Meie Aastasaja» noorhäärrat uskuda, poliitilisi «usutunnistusi» Eestis. Teadagi, et poliitilise «usutunnistuse» uduses varjus istumine võrdlemata mõnusam on, kui poliitilise erakonna enam-vähem selge programmi kilbi ja odana tarvitamine. Teadagi, et ilma mingisuguse kindla vormita poliitiline «usutunnistus» kõige kohasem sillake on, kust noota välja heita, et poliitiliselt arenematuid isegi niisuguse klassi ridadest välja õngitseda, millel noodaheitjate poliitilise ideaaliga ja majanduslike huvidega midagi ühist ei ole.

Eesti sotsiaalvabameelse usutunnistuse selgroomandja — «Tallinna Teataja», sabad kah — on selle väite elavaks tõenduseks. Selle lehe «töölise osakond» on isegi oma-pärase kuulsuse omandanud.

Sõnumid vabrikuelust, arglikult pillatud lause, et vaja ikkagi oleks, et töölised oma majandusliku olukorra parandamiseks sammu astuksid, üleüldse kirjeldused töörahva majanduslikust liikumisest — ehivad juba mõni aasta «Tallinna Teataja» 3-ndat lehekülge. Ja mitte ainult kuivad sõnumid, vaid isegi (!) niisugused kirjeldused, mis selle või teise vabriku tööolusid arvustavad! Miks siis mitte arvustada? On ju teada, et mõne Lutheri või Dvigateli aksionääride hulgas e e s t i v e n d a s i d e i o l e. Aga samasuguseid kirjeldusi Tallinna väiksemate töökodade tööolude üle, kus ometi tavaliselt veel suurem ekspluateerimine valitseb, võite sellest lehest küll asjata otsida. Sest need ettevõtted on ju enamasti «suguvennalised», nende peremehed — kõige sotsiaalvabameelsema usutunnistusega isandad. Või jälle Telliskoplis — terve rügement eesti pod-rätsikuid oma kindral Lenderiga eesotsas — kas olete sõna-kestki «Tallinna Teataja» veergudel näinud, mis nende tööliste elu-olu kohta käiks? Tallinna linnavalitsuse teenistuses olevad töölised — kas on nende elu paradiislikuks muutunud sellest päevast hakates, kui «suguvennad» linnaisadeks said? Näiteks gaasivabrik. Miks töölised seal mulu

streikisid? Miks hoiab «töölise-sõbralik» «Tallinna Teataja» eespool näiteks toodud kordadel oma keele kangekaelselt hammaste vahel? See vaikimine on ise vastuseks selle küsimuse peale. Sotsiaalvabameelse usutunnistuse ladvad suurkapitalistini ei ulata, väike-ettevõtjad aga on see kiht, kust sotsiaalvabameelsuse loomulikud jüngrid välja võrsuvad.

Nagu näeme, oli see piirkond, milles meie sotsiaalvabameelsete armastus tööliste vastu liikuda võis, loomulikult piiratud ja pealegi on see hästi täbar, kui streikidest ja tööoludest tööliste-sõbralikus toonis kirjutada. Ja ma arvan, et see päev «Tallinna Teataja» toimetuses heledaks rõõmpäevaks oli, kui «töölise osakonna» toimetaja härra oma spiritus rector'ile* Konstantin Pätsile kõige alandlikumalt teatas, et ta tööliste kinnitamise küsimuse juba ära õppinud on, kõik tööliste hüüdsõnad peast teab ja et ta täpipealt teab, mis seadus selles asjas «räägib». Ja ma arvan ka seda, et «Ühiselu» kassameister hra A. C-le kunagi lahkema näoga need 33 hõbeseeklit kuupalka lauale ladunud pole, kui läinud aastal.

Sest nüüd võis ühte töölisliikumise haru päris «marksistlikult» käsitada hakata. Väiksed ettevõtted, jumalale tänu, kinnitamise seaduse alla ei käi; seadus ise kõikide oma eitavaate külgedega — tööliselised ristisid ta kapitalisti rahakoti kinnitamiseks tööliste vastu — andis töölistele ja võttis ettevõtjatelt nii vähe, et ta sotsiaalvabameelsele väga õiglase seadusena paistma pidi. Pealegi oli võimalik siin aine üle kirjutada, mille kohta need varandusega kihid, kes sotsiaalvabameelsuse selja taga seisavad, veel arusaamisele pole jõudnud. Nad ei ole veel selle teadlikkuse astmeni arenenud, mis neile võimaluse annaks töörahva sotsiaalse kinnitamise programmi tähendust ja selle ulatust õieti hinnata. Niisiis võis laiemalt kui enne tööliste hingede õngitsemist ajama hakata. Ja meie võime kord oma lastele jutustada, et 1913. aastal sotsiaalvabameelne leht tööliste hüüdsõnasid kinnitamise asjus propageerinud on ja et meie seda loodusnähtust oma silmaga näinud oleme!

Kas see on kõik, mis need härrad omas «töölisküsimuses» ära teinud on? Jah, peaaegu!

Käesoleva artikli ülesanne ei ole «Tallinna Teataja» kirjutusi üksikasjalikult arvustada. Seda teeme teisel. Siin

* Vaimne isa.

aga tähendame sotsiaalvabameelse tööliste-sõpruse üleüldised ja iseloomulikud jooned ära.

Kõige jõupingutuse peale vaatamata, mis «Tallinna Teataja» teeb, et kinnitamise küsimustes «marksistlikult» kirjutada, vilksatavad siin ja seal niisugused vaated, mis jälle kord tõendavad, et marksismi pähe õppida ei saa. Näiteks: «Ei või ometi seadusest nõnda aru saada, et» jne., jne. See igavene «ei või ometi seadusest nõnda aru saada, et» — on väga iseloomulik. Just see on iseloomulik, kus ja kuidas seda lauset tarvitatakse. Näiteks: Vabrikandid ei pane tööliste volinikkude poolt ette pandud põhikirja parandusi tähele ja «Tallinna Teataja» tõttab vabrikantisid noomima: «Ei või ometi seadusest nõnda aru saada, et tööliste volinikkude valimine põhikirja läbivaatamiseks lihtsalt tühine vormitaitmine on.» (T. T. nr. 279, 1913. a.)

See on otse klassikaline näide sotsiaalvabameelsest «marksismist». Saate aru: kui vabrikandid täie teadvusega oma otsekoheste huvide kohaselt toimetavad, siis pidavat see seda tähendama, et nad seadusest valesti aru saavad! Tahaksin küsida: kui tööliste pealesurumine kord vabrikantisid sunnib tööliste põhikirja tervelt vastu võtma, kas see siis tähendab, et vabrikandid nüüd seadusest õigemini aru saama on hakanud? Jõudude vahekord on see, mis seaduse ja oleva seaduse nii või teisiti «ära seletab».

Tuttav lehk kostub niisugustest väidetest. Võtke misugune tahate liberaalne leht kätte ja sealt leiate alati seesuguse käsituse.

Ja olgu ta lihtne või «sotsiaalne» liberaal, ta ei või teisiti toimetada. Kui ta mõnikord jõudude vahekorra kui äramääravast tegurist kõneleb, siis on see sõnakõlks, pealiskaudne lause. Sest kui seda põhimõtet järjekindlalt ja kuni lõpuni ühiskondlikkude nähtuste seletamises läbi viia, siis viiks see tee vihatud klassivõitluse «dogma» juurde välja. Sellepärast on liberaalsele mõtteviisile pealispinnal libisemine armsam. «Seletatakse» seadust, mõeldakse kõiksugu mõtteteadlikud vaimud välja, mis ajaloo käiku ja seaduste arenemist «juhivad» ja selle «tegurina» esinevad.

«Tallinna Teataja» «üleilmsete» küsimustega tegemist ei tee, vähemalt 3-ndal leheküljel mitte. Kuid peab tõele andma, et ta omas liberalismis järjekindel on: isegi kõige lihtsamate, elementaarsete nähtuste seletamises jääb ta oma iseloomule truuks. Isegi tööliste kinnitamise põhjal

tekkivates lihtsates vahekordades ei suuda ta ennast mitte... sõnakõlksugi abil päästa.

Kuid need on alles õiekese!

Tööliste kinnitamine tuli suuremale hulgale ootamata kui jaanipäevane lumi. Paljudele näitas, et see midagi seda võrd uut on, millele töölisliikumise vallas hoopis iseäraline ase tuleb anda. Hiiglaenamused töolistest ei ole täninigi veel sellele äranägemisele jõudnud, kui lähedalt kinnitamisevõitlus kõikide teiste töölisteliikumise harudega seotud on. Ainult pikk kogemuste rida õpetab töölise hulka seda sidet leidma ja sellest tarvilikke järeldusi tegema. Väljaspool jutumärkisid seisev tööliste ajakirjandus ja marksistlikud väljaanded üleüldse ei ole ära väsinud seda näitamast, et kinnitusevõitlus kõige lähedamalt seotud on tööliste poliitilise ja majandusliku liikumisega. Ja me näeme seda ka tegelikult, et tööliste kinnitamise võitlus tõesti ainult ja nimelt seal tööliste poolt ülesseatud sihis edeneb, kus töörahva poliitiline ja majanduslik korraldus paremal järjel on.

Kuid sotsiaalvabameelse lehe veergudelt ei leia te suurestegeva klaasigi abil midagi sellesarnast. Seal kantakse töölistele liberaalses peajus äraleotatud käsitust ette selle üle, kui väga kena siis oleks, kui vabrikantidel seadusest «õige» arusaamine oleks. Ja ainult!

See seisab igasuguste liberaalide ja selle hulgas ka «sotsiaalsete» liberaalide üleüldise usutunnistusega täielikus kooskõlas. Nad püüavad, nii kaua kui see vähegi läheb, need küsimused hoopis surnuks vaikida. Kui töörahvas poliitiliselt juba sel mõõdul ärganud on, et vaikimine enam võimalik ei ole, nagu näiteks Saksamaal, siis alles astutakse terves liinis võitlusesse, siis tekivad liberaalsed tööliste ametiühingud, siis alles öeldakse kõik lõpuni välja. Kuid niihästi esimesel kui ka teisel juhtumil püütakse töölistele selgeks teha, et niihästi kinnitamise kui ka ametiühinguline liikumine midagi niisugust on, millel poliitikaga midagi ühist ei ole. Kui seda mujal sõnades ära üteldakse, siis on meie liberaalide poolt palju ütlev vaikimine*. Ja sel-

* Üpris tähendusrikas muuseas on see, et need härrad, olgugi et nad eestikeelse töörahva õgimise oma ülesandeks teinud on, kordki veel põhimõttelise vaidluseni tõusta pole suutnud. Alati on nad lamedate vägisõnade loopimisega leppinud ja sedagi ainult niisugustel kordadel, kui kardinaalsed küsimused kõne all ei olnud. Vaikimine on kuld!

lega kujutatakse niihästi kinnitamisevõitlust kui ka tööliste majanduslikku liikumist nagu kahte isesugust, üksteisest ja poliitilisest liikumisest lahuselevat liikumiseharu, mis igaüks ise vallas, isenesest imbuva jõuga sünnib. See on kõige pahemat liiki poliitilise teadlikkuse tumestamine! See on tüüpiline sotsiaallyabameelne töölispoliitika!

Selle siht on tööliste liberaalse poliitika mõjukonda kiskumine.

Jah, nad on kenad asjad — need usutunnistused, tööliste kinnitamine ja tööliste majanduslik liikumine! Tööliste kinnitamine — klassihuvidest «väljaspool» seisev asi; majanduslik võitlus (nii kaua kui ta suurkapitali vastu sihitud!) — sellega võib leppida; ja usutunnistus — sogane vesi, milles nii hea on õngitseda!

Ärge unustage, härrad! Tööraha kiire poliitiline arendamine teeb teie pingutused lootusetuks, sunnib teid teie ebamäärast poliitilist künakest põhjaliku ümberehitamise alla võtma ja oma õiget palet näitama! Töölisliikumine läheb oma radasid, millel midagi ühist pole ei liberaalsete tõmppeade «usutunnistusega» ega põhimõtetest lageda paindlusega!

«Rahvaleht» nr. 11, 1913

Allkiri: -ing

TÖÖLISLIIKUMINE 1913. AASTAL

Juba eelmine, 1912. aasta oli silmapaistev tõusuaasta töölisliikumises. Halastamatud arvud sundisid isegi ametnikke tunnustama, et see aasta lähedat minevikku, 1905.—1906. aastaid, meelde tuletab. Streikijate arvu viie-kordseks kasvamine 1911. aastaga võrreldes ja nende viieteistkümnene-kordseks kasvamine 1910. aastaga võrreldes — oli 1912. aastal tõsiasi, mida mingisuguste «seletuste» varal olematuks teha ei saadud.

Selleaastane liikumine kandis peaaesjalikult poliitilist laadi: iga 9 majandusliku streigi kohta tuli 16 poliitilist. Kuid kus on kindel piir majandusliku ja poliitilise liikumise vahel? Näiteks: streik Leena sündmuste puhul; töölisi trahvitakse 1 rubla võrra, algab visa streik, mis trahvi äramuutmist nõuab. 1912. aastal oli niisuguseid streikisid 16 ja neist võtsid 11½ tuhat töolist osa. Meie arvates kannavad need streigid osalt poliitilist laadi. Iga tahes mängib poliitiline element selle aasta liikumises peaosat. Huvitav on streigi hooaegasid tähele panna: aprillimail (Leena veresaun ja 1. mai pühitsemine) annab 83,3 protsenti selleaastastest poliitilistest streikidest ja oktoobernovember — 13,15 protsenti.

Liikumise süda on Peterburis. Peterburi rajoon annab 54 protsenti streikivatest töolistest ja 49 protsenti streigijuhtumitest. Peterburi ühes Moskva ja Varssavi rajooniga annab 86,3 protsenti streikijatest ja 85,7 protsenti streikidest.

*

I. Poliitilised streigid

1913. aasta on käbi, mis hästi kännu lähedale kukkus. Rohkempi: läinud aastal sai liikumine laialdasemaks ja sügavamaks.

Aprilli-mai hooaeg andis kindla tunnistuse sellest, et Venemaa töörahvas üle maa poliitilisele elule ärrganud on. Leena sündmuste aastapäev, 4. aprill, on Venemaa töörahvale traditsiooniliseks mälestuspäevaks. Üle Venemaa streikisid sel päeval umbes 120 000 töolist. Peterburi andis sel aastal ainult 85 000 streikija ümber — ligi 2½ korda vähem kui eelmisel aastal. Osalt tuleb seda 1. mai lähedusega seletada. Streigiga kaasas käisid miitingud ja demonstratsioonid, pandi korjandusi toime selle mõttetü tapmise all kannatanute ja nende perekondade heaks.

Kuid iseäranis võimsa kaju omandas 1. mai pühitsemine. «Pravda» teadete järgi streikis Peterburis 250 000 töolist. Kõik vabrikud, tehased ja isegi väikesed töökojad seisid. Tahtmata tekkis küsimus: kes ei streikinud Peterburis sel päeval? Isegi Moskvast, kus sel ajal tööstuses seisak valitses ja kiutööstuses lokaut välja kuulutatud oli, streikisid 20 000—30 000. Rahvusvahelist töörahva püha pühitses iga suurem tööstuse keskkoh. Kõik «ärahoimise» abinõud: vangistamised, hulgalised läbiotsimised, trahvidega ja lokaudiga ähvardamine — ei suutnud töörahvast takistada oma püha, tööliste püha pühitsemast. Ja selle poolest jättis 1913. aasta eelmise kaugelt varju.

Kuid see oli algus. Läinud aasta kohta võib ütelda, et Venemaa töörahvas ühestki tähtsamast poliitilisest sündmusest vaikides mööda ei ole läinud.

Kohus 52 Balti laevastiku madruse üle, keda surmanuhtlus ähvardas, leidis vastukaja. Sel puhul pandi meelevalduse-streikisid toime, mis peale selle juhtumi ka surmanuhtluse vastu üleüldse sihitud olid, Peterburis (70 000), Moskvast (10 000—12 000), Tallinnas ja Riias. See oli juunikuus. See kuu oli töölistele ka teiselt poolt veel tähtis.

On loomulik, et just kõrge liikumise tõusu silmapilkudel tööliste hulgas kõige selgemalt ja sügavamalt töörahva ajakirjanduse tähtsust hindama õpivad. Nimelt ajakirjanduse tähtsust tööliste igapäevase elu ja võitluse kohta. Kuid samasugusele äratundmisele jõuavad ka härrad, kes teisel kaldal istuvad. Ja peaaegu iga tööliste numbri kannul hakkas trahvi või konfiskeerimine käima. Ei võinud

kahte arvamust selle kohta olla, et töörahva ajakirjandusele surmahoopi valmistatakse.

Ja — jälle terve rida protestistreikisid. 1., 2. ja 3. juulil streikisid Peterburis umbes 40 000. Samasugused streigid olid ka Riias, Tallinnas ja Moskvas. 5. juulil pandi kohtupalati otsusel «Pravda» ja «Lutš» «kuni kohtuotsuseni» jäädavalt seisma.

Oktoobris — traditsioonilised streigid 17. oktoobril — ainus katsutav nähtus, mis meid meeles pidada aitab, et Venemaal — jumalale tänu! — konstitutsiooniline riigikord on... Peterburis läks see päev eelmiste aastatega võrreldes kahvatult mööda: hoiti jõudu alal 6. novembriks.

Oktoobristreikide hulgas on Tallinna tööliste oma 16. oktoobri mälestuseks. Aasta-aastalt kordub Tallinnas ühepäevane protestistreik ja tänavu ühendati ta protestiga surve vastu, mille osaliseks töörahva ajakirjandus saab. Selle streigi «ärahoidmiseks» võeti ka tänavu Tallinnas hulgalised läbiotsimised ja kinnivõtmised ette. Kuid selle peale vaatamata, et kõik «kuritahtlikud» trellide taha toimetatud olid, ei leidunud Tallinnas siiski ühtegi sedavõrd mittekuritahtlikku vabrikutööliset, kes sel päeval tööd oleks teinud.

Tähtsa leheküljena 1913. aasta töölisliikumises esineb meile 6. november. Streigivabadus on töölistele tähtsam sõjariist klassivõitluses. Kasvav streigiliikumine tuletas valitsusele 1905. aasta 2. detsembri streigiseaduse olemasolu meelde. Algust tehti Nikolajevi laevatehase töölistega. Nikolajevis ehitati soomuslaevu — ja streik tunnistati «riiklikule julgeolekule ähvardavaks». Muidugi ei seisnud asi selles. Soomuslaevade valmisaamise hiljaksjäämine Vene riigile kuidagi kardetav ei olnud. Sest ühegi välise vaenlasega riik praegu ei sõdi ja ei mõtle seda ka lähemal ajal teha.

Nikolajevis olid tööliste vastutuselevõtmise põhjuseks soomuslaevad, kuid Peterburis ratsaväe sadulad. Nüüd võib iga vabrik endale mingisuguse kroonutellimise nõutada, kas või soldati püksinööpide tellimise — ja streik niisuguses vabrikus saab kohtulikult karistatavaks. Kui seesugune paleus kättesaadav oleks, siis saaks seeläbi terve ettevõtete-rea puutumatus loodud. Iga niisugune vabrik oleks streigi vastu kinnitatud.

6. novembril, Peterburi esimese streigi-protsessi päeval, andsid 100 000 Peterburi tööliset ja kümned tuhandet tööli-

sed Moskvas ja Riias reaktsioonile oma vastuse katse peale töölisklassil kõige võimsamat sõjariista — streiki — ära võtta. Juba mitu päeva enne 6. novembrit hakati Peterburi vabrikutes miitinguid toime panema, kus protestiresolutsioonid vastu võeti ja otsuseks tehti 6. novembril streikida. Revolutsioonilisi laulusid lauldes tuldi hommikul vabrikust välja. Üsikutud salgad püüdsid kohtuhoonesse tungida.

Kaebealustena olid harilikud «hallid» töölised, keda isegi vabrikuvalitsus ustavatena esitas. See asjaolu kriipsutas veel teravamini seda alla, et siin põhimõttelise protsessiga tegemist on, et siin kõigi nende kümne tuhande üle kohut mõistetakse, kes oma ühistunnet süüpingil istuvatele seltsimeestele olid avaldanud. Kaitsjad näitasid hiilgavalt ära, et streigiseadus kaebealuste kohta ei käi. Kuid prokurör nõudis kõige kõrgemat karistusemäära, mitte seaduse nimel, vaid «kõlbelise mõju» nimel, mis kohtuotsusel töörahva kohta olema saavad.

Sellega tunnistas riigi poolt määratud süüdistaja, et protsessil poliitiline tähendus on. Kui Beilise asi Vene «õigusemõistmise» reaktsioonilise ja rahvusliku¹ iseloomu kõikidele selgeks tegi, siis näitavad streigiprotsessid ära, et meie õigusejumalaemal klassiline iseloom on.

Läinud aastal on Venemaa töörahvas palju poliitilist küpsust üles näidanud. Üks töörahva kiht teise järel ärkab, astub poliitilisele näitelavale ja annab oma hindamise igale tähtsamale sündmusele. Need 1200 rätsepatöölise, kes 4. aprillil Moskvas ühes oma vabrikuseltsimeestega ühel meelel üles astusid, need sajad väikesed laialipillutud töökojakesed, mis Peterburis 1. mai pühitsemisest osa võtsid — kas see ei ole aja tundemärk? Kas on veel võimalik selles kahelda, et meil uus poliitilise elu ülestõusmine päevakorral on ja et töörahvas siin peateguriks on!

II. Majanduslikud streigid

1912. aastal tuli tubli pool kõikidest streikidest Peterburi arvele. 1913. aastal näeme, et liikumise arenemine streigid üle maa laiali kannab rajoonidesse, mis 1906. aastast said «rahustatud» olid. Kui läinud aasta streikisid üles

¹ Mõeldud on natsionalistlik, šovinistlik. — Toim.

lugeda, siis tuleks geograafia õpperaamat kirjutada: vaevalt on Venemaal ühtegi nimetamisväärtset tööstuslinna, kus streigitud pole.

Väljakannatamatu majanduslik seisukord tõukab hulka- sid majanduslikule võitlusele ja ühised sihid loovad ka ühi- sed ülesastumised; me näeme, et 1913. aasta streigiliikumi- ses järgmine iseloomulik joon valitseb: streik tekib ühe linna tööstusharus ja saab selle piirides üleüldiseks. Näi- teks kiutööliste streik Lodzis, millest 50 000—60 000 töölise osa võtavad. Teistest ühe tööstusharu üleüldistest streikidest võiks nimetada 20 000 kingsepatöölise streiki Varssavis ja tervet kingsepatöölise streikide rida Vilnos, Radomis, Riias, Berditševis, Kiievis, millest 10 500 kingsepatöölise osa võtsid, edasi, kullassepatöölise ja rätsepatöölise üle- üldist streiki Peterburis, naftatöölise hiiglastreiki Bakuus; tramvaistreikisid Tiflisis, Lodzis, Moskvast jm. Morgani kaevanduste 20 000 töölise streiki Tšiatürös jne.

Aasta algul jaanuaris on 67 protsenti kõikidest streiki- dest Peterburis, veebruaris, märtsis, aprillis aga ainult 15 protsenti ja juunis on juba Lodzis (50 000) üksi streikijaid rohkem kui Peterburis.

Kui 1912. aastal iga 9 majandusliku streigi kohta 16 poliitilist oli, siis võib käesolevate arvude põhjal 1913. aasta kohta kinnitada, et vahekord suuresti muutunud on — majanduslikkude streikide kasuks. Põhjus on majanduslik- kude streikide kiire kasvamine, sest, nagu me eespool nägime, on ka poliitiliste streikide arv tunduvalt tõusnud.

Kui me nõudmisi vaatleme, mis töölised üles seadnud on, siis näeme, et majanduslik võitlus sel aastal pe a- j o o n t e s samasugust iseloomu kandis kui 1912. aastalgi, kus iga 100 streigi kohta 75 juhtumil peanõudmiseks oli palgakõrgendus, kolmel juhtumil tööpäeva kestvuse muutmine ja 11 juhtumil nõuti meistrite lahtilaskmist. Mis esimesesse arvu puutub, siis on 1913. aastal vahekord ligi- lähedalt endiseks jäänud. P e a n õ u d m i s e k s on palga- kõrgendus olnud ja harva on tööpäeva lühendamist või üle- tundide ärakaotamist nõutud. Isegi Peterburi metallistid, kes omal ajal ägedalt tööpäeva lühendamise poolt ja üle- tundide vastu võidelnud on, ei ole veelgi seda nõudmist oma lipukirjaks võtnud. Selles annab ennast veel tunda surve-ajajärk, mis Venemaa töörahval üle elatud on. Selle- pärast peab igapidi Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töö- liste Partei fraktsiooni algatust — nimelt 8-tunnilise töö-

päeva seaduse-eelnõu — duumasse sisseandmist tervitama. Kihutustöö, mis sel alal ära tehakse, saab tõukeks olema, et tööliste hulkadesse jälle arusaamine tungiks, kui edasilükkamatu vajadusena tööpäeva lühendamine päevakorral seisab.

Tööpalga suurendamise nõudmine on ka kõige vähem teadlikule töölisele arusaadav. Kuid läinud aasta nõudmiste hulgas on terve rida niisuguseid, mis hulkade teadlikkuse kasvamisest selget tunnistust annavad. Need on: seltsimeeste ja oma isiku väärtuse kaitsmine. Toome mõned näited veebruarist ja aprillist: Nikolajevis streikisid 3000 Prantsuse mehaanikavabriku töölisi ja nõudsid, et politsei vabrikuruumidest tagandataks, sest politseiülevaldaja oli üht töölisi peksnud; 12 000 Brjanski-Bježitski tehase töölisi, nõudmine, et vabrikust lahti lastud ja vangivõetud töölised vabastatud ja uuesti tööle võetud saaksid; Peterburis D. Becki puuvillamanufaktuuris 1400 naistöölist, nõudmine, et väravahaht lahti lastaks, kes naisterahvaste vastu häbematu oli olnud; Nikolai raudteevaguni töökodade 1500 töölisi, nõudmine, et arestist vabastatud töölised uuesti tööle võetud saaksid; Peterburis, Uue- ja Vana-Lessneri 1200 töölisi, nõudmine, et meister lahti lastaks jne. Kahe kuu jooksul umbes 30 000 streikijat, kes solidaarsuse (ühistunde) ja enese vastu lugupidamise pärast visalt streikisid. Kas see ei ole mitte aja märk! Vabrikuhaht peksab töölisi ja rahvusvahelise magamisvagunite ühingu vabriku töölised streigivad ligi 3 kuud selle vahi lahtilaskmist nõudes. Sääraseid juhtumeid üles lugedes võiks lõpmata rea saada. Kuid ka neistki näidetest on küllalt, et kinnitada: klassiteadvuse arenemine on hiiglasammusid teinud ja ta kasvab kõrvalekaldumatult. Tööline on oma inimväärikuse äratundmisele jõudnud ja me näeme, et harva kusagil majanduslik streik tekib, kus mitte «viisaka ümberkäimise» nõudmine üles ei võeta.

Sedaliiki streikide hulgast on kahtlemata kõige huvitavam ja põnevam Uue- ja Vana-Lessneri streik. Nagu teada, sai see oma alguse järgmiselt. Uue-Lessneri meister, suguvend Laul, süüdistas noort töölisi Strongingit materjali varguses. Selle peale mõjus see kahtlustus sedavõrd rusuvalt, et ta vabrikus enese üles poos. Ta jättis kirja järele, milles ta veel kord tõendas, et ta ilma süüta on. Varsti seisis terve vabrik ja töölised seadsid ainsa nõudmise üles: meister Lauli tagandamine. Oma seltsimeest maha mattes otsusta-

sid nad mitte üle vabrikuläve astuda, kuni vihatud meister tagandatud ei ole.

Pärast 30—50-päevast streiki hakkas Peterburi töölistele ikka selgemaks saama, et lessnerlased mitte üksiku vabrikandiga ei võitle, vaid et Lessneri töölistel vastasrinnas Peterburi vabrikantide ühing seisab. Sai selgeks, et asi siin mitte Lauli tagandamises ei seisa, vaid vabrikantide absolutismi (piiramatu isevalitsuse) alalhoidmises. On ju teada, kui visad need härrad vastu panema on, kui tööliised kas või kojamehegi lahtilaskmist nõuavad. «Leivavane-mad» ei taha sellega kuidagi leppida, et töölistel kellegi töölevõtmises ja töölt lahtilaskmises sõna kaasa ütelda oleks. See on peremehe «püha õigus». Ja pikk võitlustee on Venemaa töörahval veel ära käia, kuni ta endale selle õiguse võidab. Peterburi tööliised näitasid Lessneri streigi puhul haruldast proletaarset ühistunnet üles. Ühendatud vabrikantidele ei olnud Peterburi töölistel küll mitte oma ü h e n d a t u d j õ u d u vastu seada võimalik ja toetus avaldas ennast teisel kujul. 102 päeva jooksul, mis streik kestis, tuli 18 000 rubla kokku! Siin sai ka uus abiandmise viis esimest korda tarvitusele võetud: teiste vabrikute tööliised võtsid Lessneri tööliste lapsi oma juurde ja aitasid sel teel streikijate vastupidavust kasvatada. Lessneri töid boikoteeriti igal pool. Ja sellega ühenduses tekkis rida uusi streikisid, mis enamasti tööliste võiduga lõppesid. Ja kui ka Lessneri streik tööliste kaotusega* lõppes, siis tähendas terve see võitluse käik siiski suurt kõlbelist võitu töörahvale. Tööliised olid jälle kord ära näidanud, et nad oma inimväärikust jalgadega tallata ei lase. Kuid veel teises asjas oli see streik tähtis: ta näitas ära, et ühendatud vabrikantidega ainult ü h e n d a t u d tööliised tagajärjerrikkalt võidelda võivad.

Ja see ei olnud mitte ainus kord, kus tööliised oma korraldamatuse eest kibedat õpperaha maksid. Ei ole põhjust kinnitamiseks, et 1913. aasta töölistele vähem võidurikas oleks olnud, kui selle eelmine, kus p o o l e d streikidest tööliste võiduga lõppesid. Kuid... näiteks, juuli- ja augustikuus lõppesid Peterburis 18 metallistide streiki. Nendest — 12 võiduga. Eks ole tore? 66 protsenti streikidest on võidurikkad! Kuid lähemalt järele vaadates leiame, et 12-nest

---

* Lauli lahti ei lastud. Kui vabrikus töö algas, läks ta ise ära Feodossiasse, kus temale ta «seisuse» kohane soe koht anti.

võidust — 10 väikese ettevõtete arvesse lähevad. Nii-siis oli võit seal, kus vastaseks väikene ja organiseerimata peremees oli, kes vabrikantide ühingu liige ei ole ja kelle vastupanemise jõud nõrk on. Ja neis ettevõtetes oli streigi keskmine vältus 2 nädalat. Võiduga lõppenud streigi kestvus suures tehases on aga — vähemalt 10 nädalat.

Ilma hulgaliste, tugevate tööliste-ühinguteta ei ole tagajärjerikas võitlus kapitali vastu mõeldav. Iga sammu peal jõuab töörahvas selle äranägemisele. Juba võidurikka majandusliku streigi jaoks üksiku vabrikandi vastu on teatud korraldust vaja, aga ühendatud vabrikantide vastupanemist on ainult siis võimalik murda, kui töölistel laialdane tsentraliseeritud korraldus on. Ja et seda ei ole, siis püüavad töölisel loomusunniliselt teisi abinõusid leida.

Kuna ametiühingutel mingisugust streigikapitali ei ole, siis astuvad selle asemele korjandused ja pannakse lühikese aja jooksul kümned tuhanded kokku.

Töölistel ei ole tsentraliseeritud ametiühinguid ja selle aset täidab tööliste ajaleht. Tema teatab streigi algust, tööliste nõudmistest ja streigi käigust toob ta teateid, streigimurdjate nimed avaldab ta ja annab teada, kui streikiva vabriku töid teise vabrikusse üle viidud on; tööliste leht avaldab ka streikijate otsused ja nii täidab ta hulga neist ülesannetest, mis harilikult ametiühingul on. Ja sellel oli streigi kohta sagedasti otsustav mõju. Sellepärast ei tule imeks panna, et tööliste lehtedele trahvide rahe kaela sadama hakkab, nimelt streigisõnumite eest. Ja kui lehed selle tagajärjel sunnitud olid nende sõnumite tooni mõne oktaavi võrra alandama, siis mõjus see ka samas sihis streikijate meeleolu peale. Esiteks «Pravda» ja «Lutši» ja mõni nädal hiljem «Rabotšaja Pravda» ja «Živaja Žizni» kinnipanemine mõjus Peterburi streigiliikumise peale otse halvavalt. Need päevad näitasid selgemalt kui kõik muu, missugune kindel side töörahva ajakirjanduse ja töölisliikumise vahel on. Ja Peterburi töölisel on seda ära tundnud ja hindama õppinud. Ka Peterburis ei ole puudus kõiksuguri tööliste sõpradest, kes valmis oleksid oma lehe veergusid «tööliste jaoks» avama. Kuid need lähevad neist härradest mööda ja võtavad kõik oma jõu kokku, et oma lehte, tööliste lehte tugevaks teha, teda aineliselt toetada ja temale kirjeldusi saata töörahva kibedast elust ja võitlusest.

III. Ametiühinguline liikumine

Kui 1913. aastal töörahva poliitiline ja majanduslik liikumine haruldaselt tugev oli ja ametkonda puudutamata ei jätnud, siis on loomulik, et ka ametiühinguline liikumine samasuguseid tõusupäevi üle elab. Näitas ju igapäevane võitlus hulkadele ära, kui raske on eesmärgile jõuda ilma ühinemata, ilma et korraldusi oleks, «mis laialdasi hulka- sid» koondaksid, neid ühise lipu alla koguksid ja rasketel streigisilmapilkudel ainelist abi annaksid. Kui 1906. aastale järgnevatel aastatel alati ametiühingute lagunemist ja langemist leida oli, siis ei või seda läinud aasta kohta mitte ütelda. Ametiühingute arv kasvas, ametiühingute elu sai endale hulkade liikumisest uut jõudu ja värskust.

Tõsi, ka sel aastal takistasid välised põhjused nii mitmeski linnas ametiühingute tekkimist. Nii mõnigi ametiühing on alles kinnitamata ja põhikiri rändab Ponsiuse juurest Pilatuse juurde. Kuid 1914. aasta saab nii mõnegi uue ametiühingu asutamise aastaks, kindlaks pandiks on töolisliikumise tõus. Nii kinnitati läinud aasta esimesel poolel Peterburis metallistide ametiühing, 2 äriteenijate ametiühingut ja kartongitöölise ametiühing; Moskvast avati aprillis metallistide ametiühing «Töölise ühistunne»*, siis veel trükitehnikute, pagaritöölise ja rätsepatöölise ametiühingud, mis enne seda alati kinnitamata jäeti. Võib ütelda, et administratsioon seda enam leiab ametiühingu põhikirja projekti «õige olevat», mida tugevam selles linnas töolisliikumine on. Vastasel korral aga ei ole «parandustel» lõppu.

Niisama on ka ametiühingute kinnipanemine harvemaks jäänud. Kinnipanemist praktiseeritakse peaaesjalikult provintsis. Ka selles annab ennast tunda see tõus, mis oma alguse «Leenast» sai.

Kuid politsei «valvaja silm» on, nagu ennegi, väsimatult töölise ühingute peale sihitud ja tema «väsimatu käsi» töötab püsivalt — meelega raheitmatult katsutakse vahutava jõe voogudele . . . pilbastest tammi ehitada. Iseäranis Peterburis püütakse töolisliikumist üleüldse ja iseäranis ametiühingulist liikumist nii väga armastatud «57 punkti» abil piirides hoida. Üksteise järel rändavad ametiühingute eest-

* Juba sügisel sai ta «ühiskondlikule rahule kardetavaks» ja pandi kinni.

seisuste liikmed läbi eeluurimise vangimaja ja saadetakse Peterburist välja, kuna neilt 57-es Venemaa linnas elamise õigus võetakse. Peale selle on viimasel ajal veel «peenendatud» abinõud tarvitusele võetud, nagu Viiburi jaoskonna pristavi käsk, et selle linnajao metallistide-ühingu jaoskonnal läbipaistvad kardinad olgu, ja sees — peenem «taktika», mille tagajärjel metallistid oma ametiühingu jaoks kusagilt peakoosoleku jaoks ruumisid «ei leia».

Kuid kõige peale vaatamata ei lähe korda tööliste ühinguid hävitada. Vastuoksa — nad kasvavad. Peterburi töölistel on 21 ametiühingut.

Ametiühinguline liikumine saab oma jõu tööliste poliitilisest ja majanduslikust võitlusest üleüldse. Ja sellepärast on loomulik, et just Peterburis, kus tööliste poliitiline teadvus kõrgemal on kui mujal, ka ametiühingulise liikumise alal rohkem sünnib kui mujal. Teisel kohal seisab Riia, ka poliitilise liikumise poolest on ta teine linn Venemaal.

Ka Tallinnas oli läinud aasta hulkade meeoleu tõusu aasta. Sellest annab tunnistust terve rida Tallinna tööliste ülelinnalisi ülesastumisi. Need näitasid ära, et Tallinna töölised poliitilisi sündmusi teravalt tähele panevad. Aga ametiühingute asutamise katsed ei ole senini õnnestunud. Ja nad ei saa õnnestuma, seni kui tööliste hulka ametiühingute asutamist enda kätte ei võta. Tallinna seltsimehed pidagu meeles, et ametiühingu asutamine mitte ainult nende 3—4 tööliste ettevõtte ei ole, kes põhikirjale alla kirjutanud on!

Läinud aasta nihutas ametiühingulise liikumise surnud täpilt ja liikumine laiendab alatasa oma piirkonda. Üks käesoleva silmapilgu iseloomulikumatest joontest on just see, et ka kõige rohkem mahajäänud kihid organiseerimisele asuvad. Näiteks Peterburi ja Moskva kelnerid ja Peterburi kompvektivabrikute töölised.

Liikumise tõus jätab ka ametiühingulises liikumises tunduavad jäljed järele.

«Töö Häälel» nr. 1, 3. jaanuaril 1914

Allkiri: G. J. Ving

PISIKE PÄEVAKAJA

«Töö Hääle» toimetuse tegi minule ülesandeks uuel aastal kõiki tähtsamaid eesti mehi tööliste kinnitamise asjus intervjuuerida.

Esimene käik — muidugi Tartu. Andsin oma nimekaardi ära, ootasin köögis 1 tund 39 minutit, siis võttis mind härra Tõnisson vastu.

«Mis arvate tööliste kinnitamisest?»

«Tõuparanduse kohta on sellel määratu tähtsus. Aga ma arvan, et rahvaesindajad parandamata vea on teinud. Haigetele töölistele peaks abi tarbeainete näol antama. Kui nad seda rahana saavad, ostavad nad alkoholilisi jookisid, mis nende elundeid hävitab. Kui ma Berliinis olin...»

«Vabandage, Berliinis te nägite muidugi, kui õitsvale järjele haigekassad tõusta võivad, kui nad ülelinnalised on ja kassade valitsemine täiesti tööliste käes on?»

«Ah, mis! Sotsiaaldemokraatlik jampsimine! Berliinis ma...»

Silmapiilkelt aimasin ma hädaohtu, pomisesin vabanduse, kummardasin ja läksin... Sest mul oli ju veel mitu linna läbi käia ja Jaan Tõnissoni «elupikkuse edumõtte» pikkused juhtkirjad sellest, «kui ma Berliinis olin» — olid mul veel selgesti meeles.

Kihutasin «Pärnu Postimehe» toimetaja härra Karu juurde.

«Ah, töölistele toimetuse poolt! Väga armas, väga armas!»

«Kas Teie, härra toimetaja, ei avaldaks minule oma vaadet tööliste kinnitamise kohta!»

«Ah, tööliste... ja jah! Oh kui te seda oma silmaga näinud oleksite! Eesti advokaadid, eesti arstid, eesti kiriku-

õpetajad, eesti majaperemehed, töölised, kellel liikumata varandus on — kõik, kõik nii ühelmeel ja ikka valimisekasti juurde ja ikka meie nimekiri kasti ja ... oh, see oli meeltülendav ja kui te seda oma silmaga näinud oleksite, kus olid siis klassivahed!? Ja see võit! See kants, see on meie käes ja vastane on löödud! Ja mina läksin ka järelvalimistel läbi!»

Ja mina jälle, ma seisin seda kasvava vaimustusega kõnet kuulates vist mitte väga vaimurikka näoga seal: polnud ma ju isegi «Tallinna Teatajast» lugenud, et «terve eesti rahvas» haigekassa valimisest osa võib võtta! Oma teadmatust avaldada kartes tegin kohe viisaka kummar-duse:

«Soovin õnne, soovin õnne! Teie saate siis muidugi ka haigekassa eestseisusesse valitud!»

«Ah, teie... l i n n a v a l i m i s t e s t kõnelen ma!! Mis haigekassad! Mis jaoks? küsin ma. Waldhofi solgivesi saab nüüd jalamaid kahjutuks; kust tulevad siis veel haigused?!»

«Aga tööliste korteriolud, vilets palk, pöörasid töö-olud...»

«Vabandage, ma unustasin, teie olete ju... no jah, kui teie vaevaks võtaksite minu lehte lugeda, siis näeksite ära, et töölised ise selles süüdi on, kui nad oma palgaga läbi ei saa ja kiratsevad.»

Toimetaja-härra tegi liigutuse, mida valesti mõista või-matu oli. Ma läksin. Kuhu nüüd? Võtsin eesti seltskonna-tegelaste ja tähtsamate poegade nimekirja taskust — lõp-mata rida! Teate ju, Eestis on iga 100 inimese kohta üks seltskonnategelane või tähtsam rahvapoeg!

Ei, ei! Täna ei lähe ma ühegi kodanlase poole enam. Konstantin Pätsi juurde!

«Jah, vaadake, härra seltsimees, mina olen peatoimetaja! Meil on eriteadlane, kes tööliste kinnitamise küsimuses... esimene Eestis on! Minge tema juurde — Vaese Laatsaruse uulits, Renegaatide* kodu. Iga laps juhatab teile selle majal!»

Voorimees sõidutas mind sinna.

Uksehoidja juhatause järgi leidsin varsti ukse, millel

---

* Renegaat — poliitiline ülejooksik.

punaste tähtedega «A. C.» seisis. Mina esitasin ennast Lutheri vabriku töölisena ja soovisin temale uueks aastaks hästi palju õnne ja veel soovisin temale, et ta Tallinna haigekassade sekretäriks saaks valitud ja kiitsin temale, et kõik Tallinna töölised teda selleks ihaldavad.

«Jah, vaadake, seltsimees,» vastas ta vaimustatult, «ma olen terve oma elu kinnitamise seaduste õppimisse pannud! See on mulle ülem kui kõik muu... Vaadake siin need brošüürid — kõik «Pravda» meeste omad!

Te küsite, kuidas tööliste kinnitamise võitlus edeneb? Eestis oleks asi räbal olnud, kui mina asja oma kätte ei oleks võtnud. Nüüd ei ole viga! Ainult vabrikandid pentsikud ei jaksa kuidagi seadusest õieti aru saada. Küll ma olen neile «Tallinna Teatajas» seda ära näidanud, küll suusõnal kõnelnud! Aga nemad patsutavad mulle sõbralikult õla peale ja ütlevad: na, na, mis te n'd asjata oma verd rikute! — Imelikud inimesed!»

Sügava nukruse ilme oli kõneleja näol. Ma tegin katse juttu teisale juhtida ja küsisin:

«Ütelge, seltsimees, kas on tööliste kinnitamise võitlus kuidagi töörahva poliitilise liikumisega seotud?»

«Hm, ja... vaadake, seltsimees, mina toimetan «Tallinna Teatajas» ainult tööliste osakonda ja poliitika... mis poliitikasse puutub, siis... meil on peatoimetaja härra Konstantin Päts — see on, kes poliitilise kursi ära määrab. Poliitika... see on tema asi!»

«Jah, aga ega Päts tööliste poliitikat ära ei määra?»

«Aga tema on ju peatoimetaja!» Abitult vaatas kõneleja minu otsa ja ma taipasin, et haiget kohta puudutanud olin.

«Mis te neist Narva lehtedest arvate, mis tööliste lehed tahavad olla?»

Et ma viimaseid sõnu iseäranis toonitasin, läks härra A. C.¹ veel enam segamini.

«Tööliste lehed, jah muidugi, nad on ikka tarvilikud ka, aga... Mina, ma olen terve elu sellesse pannud, et «Tallinna Teatajat» tööliste leheks teha! Minu verega on iga rida «tööliste osakonnas» kirjutatud!»

«Ja rubladega kinni makstud!» lisasin ma juurde.

«Mis?!» Ja luurava pilguga küsis ta minult:

---

¹ A. C. — likvidaator A. Kastra, kes kodanlik-natsionalistliku ajalehe «Tallinna Teataja» juures toimetas «tööliste osakonda». — Toim.

«Kas teie vahest «Kiire» poolehoidja olete?»
«Jah, ja pealegi olen «Töö Hääle» kirjasaatja!»
Majesteetlikult pööras härra A. C. minule selja ja sisistas läbi hammaste:

«Niisugustega ma ei kõnele!»

«Töö Hääle» nr. 3, 1914

Allkiri: -ing

TRÜ Raamatukogu

PETERBURI EESTI PALGATÖÖLISTE ABIANDMISE SELTSI

asutamise koosoleku eel tahaksin veel kord meeldetuletusega pöörata kõikide nende tuhandete poole, kellel Peterburis leivavanemad on.

Esimest korda saavad Peterburi eesti töölised endale laialdase seltsi. Kui paljudel palgatööliste liikidel juba mitmesugused muud ühingud on, siis on Peterburis veel hulk neid, kes üle linna laiali pillutult üksikutes teenistukohtades oma päevi ära elavad ilma mingisuguse seltskondliku läbikäimiseta. Need on naisteenijad ja üleüldse hulk üksikteenijaid. Neile on uude seltsi astumine ainus tee, kuidas endale seltskondlikust tegevusest osavõtmine võimalikuks teha ja ühes oma seltsilistega ühiste eesmärkide poole püüda. Igaüks, kes seltsi vastu huvi tunneb ja seltsi liikmete arvu kasvamist tähtsaks peab, ei tohi neid palgatöölisi ära unustada. Selts saagu kõige laiemaid kihtisid ühendavaks keskkohaks, milles igaüks kutsutud liikmena on, kes oma tööga oma elu üleval peab. Mis hakkab selts tegema? küsivad paljud. Kas peab ta oma tegevust ainelise abiandmisega piirama?

Esiolgu ja vist veel hea aja jooksul ei saa seltsil muidugi veel võimalust olema abiandmise alal midagi nimetamisväärset ära teha. Selleks puuduvad kapitalid, selleks on eestkätt vaja, et liikmete arvu sadadega arvata võiks.

Et tõesti liikmete arvu kasvamises edusammusid astuda, selleks on niisugune tegevus tarvilik, mis hulkasid ligi tõmbaks, hulkade huvi seltsi vastu kasvataks.

Muidugi saavad siin ka vanad abinõud tarvitusele võetud, nagu pidud, perekonnaõhtud. Kuid ei või ainult nendega leppida. Vaja on kõige selle peale suuremat rõhku panna, mis liikmeid aitaks tõesti üksteisele lähendada, üheks

perekonnaks liituda. Vaja on, et mõttevahetus võimalikuks saaks. Kõneõhtud, näiteks kirjanduslikud läbirääkimised perekonnaõhtutel. Kuid ka kursused, üleüldishariduslikud kui ka erialalised, on tarvilikud.

Nagu ma kuulnud olen, on juba mõni samm selleks astutud, et tehnilise joonestuse kursusi toime panna, siis veel matemaatikakursusi, millel paljude seltsi liikmete kohta suur tegelik tähtsus on, kuna neil nende igapäevases töös seesuguseid teadmisi tarvis läheb. Peale selle on kavatsus looduse ja seltskonnateaduse kohta üleüldisi ettelugemisi korraldada.

See kõik oleks seltsi liikmetele suuremaks ühendavaks lüliks kui lootus, et kunagi abi saada võimalik on. Asutamise koosolek saab muidugi need ülesanded läbi arutama ja teovõimelise eestseisuse valima. Kuid ärgu arvaku seltsi liikmed, et nad sellega kõik teinud on, mis vaja oli! Ainult liikmete kõige laialdasemal kaastööl ja kõige elavamal ja väsimatul toetusel võib seltsi tugevnemine teoks saada! Selleks — väsimata jõudu ja püsivust!

«Töö Hääle» nr. 5, 11. jaanuaril 1914

Allkiri: ss.—

TÖOLISTE PÄEVALEHT

Eesti tööliste päevaleht ei saanud edasi ilmuda. Ainult kolm numbrit tuli teda välja...

Kas see tähendab, et eesti tööliste päevaleht kauemaks ajaks ära jääma peab! Või kas tähendab see, et meil üleüldse töölisleht võimatu on!

Ei, tuhat korda ei! Kui neil ringkondadel, kes töölislehtedele kõige lähemal seisavad, nüüd mitte korda ei läinud neist raskustest üle saada, mis väikeses linnas päevalehe väljaandmise juures on, siis võime meie tulevikus neist üle saada. Saamegi üle. Tarvis on ainult tahta. Tarvis on ainult neile, kes nüüd ehk umbusklikult päevalehe teokstegemise mõtte peale vaatavad, selgeks teha, et ajutise takistuse kõrvaldamine võimalik on. Tuleb kõigile kahtlejatele meelde tuletada, et enne esimese töölislehe «Kiir» ilmumist töölislehe olemasolu Eestis üleüldse võimatuks peeti. Neid peeti «vanemate» tegelaste hulgas «poisikesteks», kes niisuguse ideega julgesid tegemist teha. Oldi kindel, et töölislehe väljaandmise katse «ainult katseks» jääb ja filosofoeriti selle üle, kust kümneid tuhandeid alguskapitali saada, et marksistliku töölislehe väljaandmise juurde asuda.

Tegelik elu naeris niisugused töölislehe kavatsejad välja. Elu näitas meile poolteise aasta jooksul ja tõendab seda veel iga päev, et töölislehe elutingimused hoopis teistsugused on kui kodanlike väljaannete omad.

Eesti kodanliku ajalehe väljaandmise juures on ainult ärilist oskust tarvis, meil aga on peale selle tähtsam küsimus, kui suured organiseeritud hulgad ajalehte toetavad. Kodanlikud väljaandjad kannavad aastate jooksul suurt kahju. Nad teavad, et kui nende äri

teised võitluses üle trumbata suudab, siis ka mõne aasta pärast nende ettevõtte õitsema hakkab. Töölistel on eestkätt tarvis kindlaid lehetoetajaid, korraldatud seltsimeeste gruppe, kes oma häälekandjat kindlate tellijate soetamisega toetavad.

Siin ongi töölislehe tugev külg. Ä r i võib pankrotti jääda. Elav ajalehe toetamise korraldus mitte. Nagu tööliikumine seisma ei jää, nii ei väsi ka see energia, mida tööliiklasklass oma häälekandja heaks kulutab.

Kui meie ajalehe toetajatel jõudu oli oma häälekandjat läinud aastal üleval pidada, siis on see neil nüüd palju kergem, mil tööliikumise hoog märksa paisunud ja teadlikkude seltsimeeste ridadesse uusi jõudusid on juurde toonud.

Päevalehte on meie töölistel tarvis. On teda aga tarvis, siis ilmub ta. Üle jõu ei käi see meie tööliiklasklassile mitte.

Nüüd võtku kõik seltsimehed jõu kokku, et tööliste päevalehe heaks kihutustööd eda si teha. Ilma kahtlemata ja käsi jõuetult rüppe laskmata. Selleks, et kui takistused kõrvaldatud, mis nüüd päevalehe ilmumise võimatuks teevad, siis kohe päevalehte välja andma hakata.

Meie vastased rõõmustavad, et eesti tööliste päevaleht surnud on. Meie vastame neile: Ei, meie päevaleht elab, sest et meie isegi elame. Ja kui ta ka surnud oleks, — meie teeme ka surnud elavaks!

«Töö Hääle» nr. 6, 1914

Allkiri: Marksist

OMA AJAKIRJANDUSE JA SÕNAVABADUSE KAITSEKS

Neil päevil alanud duuma koosistumiste järk saab uut trükiseadust arutama.

Suurte raskustega on Venemaa töölised endale ajakirjanduse loonud. Tööraha ajakirjanduse ligi kaheaastane ajalugu on ägeda võitluse ajalugu reaktsiooniliste jõududega. Mitte selles mõttes, et need ideeliselt demokraatia eelväe vastu võidelnud oleksid! Terve musta laagri rasked suur-tükid — mitte ideed — administratiivne mehhanism on liikuma pandud, et tööraha ajakirjandust ära lüüa, purustada ja teda vaikima sundida. Kuid tööliste hulkade teadvus on sedavõrd arenenud, et vastasel see korda ei ole läinud. Hulgalise toetuse tõttu on töölislehed kõigest üle saanud. Massid on temale elamiseks jõu andnud.

Kuid varsti tuleb duumas uue seaduse eelnõu arutamisele. Teate ju, 17. oktoobri manifest andis sõnavabaduse! Nähtavasti selle «kindlustamiseks» nüüd seadust tegema hakataksegi. Tarvis on ometigi konstitutsioonilist korda seadustega «kroonida», ega's ajutised määrused temale ehteks olla või!

Kuid — uus seadus paneb tegelikult jälle eeltsensuuri maksma; peale harilikude karistuste annab ta lisaks rahatrahvid 100 kuni 3000 rublani; nõuab, et väljaandja kuni 3000-ni kautsjoni sisse maksaks; trahvi või kautsjoni mittemaksmise korral lõpetatakse väljaanne jalamaid ära; uus seadus paneb rängad karistused maksma «kuritegelikkude tegude kiitmise» eest, boikotile ja streigile üleskutsumise eest; ta määrab (50—300-rublalised) rahatrahvid trahvide katmiseks pandud korjanduste aruannete avaldamise eest; ta nõuab, et toimetajatel keskmine või kõrgem haridus oleks.

See seadus on sõnavabaduse vastu üleüldse ja tööliste ajakirjanduse vastu iseäranis sihitud.

Selle seaduse vastuvõtmine duumas looks töörahva ajakirjanduse olemasolule võimatud tingimused ja annaks temale ränga hoobi!

Ainult tööliste eneste ja terve demokraatia energiline ja viibimata protest võib musta duumat sundida seda seadust mitte vastu võtma. Ainult see võib kõrvale saata seda hoop, mis töörahva ajakirjanduse vastu sihitud on!

Mitte liberaalide paberlikud resolutsioonid ei kõrvalda seda! Mitte selles ei seisa reaalne jõud, mis midagi korda saata võib!

Must duuma saab ainult tõelist jõudu arvesse võtma!...

«Töö Hääle» nr. 8, 18. jaanuaril 1914

Allkiri: G. J. Ving

AATELISED DIVIDENDID

Ei ole midagi lõbusamat, kui lugeda, kuidas meie päris-eestlased «kultuuri» teevad. Meil on maa ja linnad rohkelt äriühisuste ja pankadega üle külvatud: nende ettevõtete püham eesmärk on osanikkudele võimalikult kõrget kasu soetada.

Seda kõike loetakse kõrgeks kultuuriks, mille eest võidelda ajakirjanduse püha kohus olevat. «Eesti rahvas on õige väike, mis rahvusliku kultuuri püüetes palju raskusi teeb,» seletab «Päevaleht».

«Meie seltskond on põllutöö edendamiseks rohkem tööd teinud kui ühegi teise asja edasiviimiseks. On ju see ka arusaadav, sest meie kodumaad peetakse kuni viimase ajani puhtaks põllutöömaaks, ehk veel õigem: eestlane on puhas põllutöötaja. Tööstuse ja kaubandusega on ta senini vähe tegemist teinud.» (Pvlht. nr. 15 s. a.)

Ja edasi leiab Tallinna rahameeste häälekandja, et tarvis on jõudu pingutada ja tööstuse ning kaubanduse peale rõhku panna. Nii põllumajandus kui tööstus ja kaubandus on «rahva üldmise edasijõudmise seisukohalt tähtsad», seletab leht. Kui kodumaa tööstus kasvab, saavad «paljud inimesed tööd ja ülevalpidamist». Ei ole tarvis välja rännata, ei ole enam asunikke, kes «kodumaale kaduma lähevad». Missuguste «paljude inimestega» «Päevaleht» rekendab, selgub tema juhtkirja lõpust. «Päevaleht» soovitab raha äridesse (iseäranis Tallinna laevaühisusse) panna. Laevaäri — see olevat väga kasulik asi. Norramaal saavat laevade omanikud 10 protsenti dividendi ja Tallinna laevaühisus võivad niisama palju maksta.

Terve see arutus vastab täiesti «Päevalehe» ringkondade südameihadele. Pisikesele kildkonnale on tarvis «rahva-

likke ettevõtteid», mis veel suuremat kapitaliprotsenti annavad kui pangad ja laenuühisused. Aga kõike seda loetakse rahvalikuks tööks. Missugune mõju sel ärilisel tegevusel rahvamajanduse peale on, mis läheb see ärimeestele korda.

Võtke näiteks Tallinna laevaühisuse laevad; need on laevaloksud, mis mitte Eesti laevaühisuste tarvitamisel juba oma aja peaaegu on ära iganenud ja mis nüüd — oma tigu- lise käiguga — eesti rahvuslikku kultuuri peavad eden- dama. Need vanad kalossid, kus alama klassi reisijate peale samuti nagu iga meie aja ärilise laevaühisuse poolt vaada- takse, peavad osanikkudele 10 rubla iga saja pealt aastas «puhast» andma!

Seda nimetab «Päevaleht» «rahva üleüldiseks edasijõudmiseks».

Kogu Eestimaal ilmub viimastel aastatel ikka rohkem «eesti» ärisid: saapavabrikuid, hülsivabrikuid, saapamäärde ja eesti tindi tehaseid, suuri kauplusi. Siin minnakse alati ilusa «rahvaliku dividendi» peale (na 10 protsendi võrra!) välja.

Härrad, «Päevalehe» dividendimehed, jätke järele rumaluste kirjutamine. Nimetage dividendijahiks, mis dividendijaht. Teie kultuuritöö sisse rahvas muidugi ei usu, aga dividendikütid — neil pole tarviski seda uskuda!

«Töö Hääl» nr. 10, 23. jaanuaril 1914

Allkiri: - e -

ILUKIRJANDUS KIHUTUSABINÕUNA

(Ühe raamatu puhul)

Igäüks, kes eduerakondlikke lehti lugenud on, teab, et need kavakindlat «eesti kultuuri» ülesehitamise tööd teevad. Eestkätt ehitavad nad sellele kultuurile majanduslikku vundamenti eesti omanikkude kihi ja nimelt — tugeva maaomanikkude kihi soetamise näol. Jääge maale — see hüüdsõna on T a r t u s loomulik, sest Tartu ei ole Tallinn, kus kasvav kaubandus ja tööstus eesti kodanlikule kultuurile teistlaadi majanduslikud toed loob.

Eduerakondluse loomulikud juured on neis talutaredes, kus peremehe käskiv hääl sulaseid ja ümmardajaid kuni 20 tundi päevas jalul hoiab. Sellekohane on ka eduerakondluse kodune ühiskondlik töökava. Põllupidamise põhjalikumaks, intensiivsemaks muutmine on üks moment selles. Seda nõuab kapitalistlik arenemine külas.

Kuivatage soomaid, tehke neist lokkavad põllud! Maa on see, mis teid toidab, aga mitte linn. Talutaadid, ärge matke oma raha poegade ja tütarde koolitamise sisse ülikoolides: nad jäävad maale võõraks, — küllalt on keskmisest haridusest ja tütardele — keedu- ja üleüldse majapidamise koolidest! Parandage nende tuhandetega, mis te oma laste kõrgema hariduse peale kulutate, oma põldusid, kuivatage rabasid — ja te olete eesti rahvale võrdlemata rohkem kasu toonud!

See on meile nii tuntud kihutus «Postimehe» ja sabade veergudelt.

*

Kunst ei ole klassiline. Kunst on igasugustest klassihuvidest kõrgemal, ta ei seisa ühegi klassi teenistuses. Seda lällutab iga kodanlane.

*

Meid ei üllata see, kui säärase kunsti toode siiski streigi-
murdjaid kangelastena ja proletaarset ühistunnet ja ohvri-
meelsust vaimse närususeks kujutab.

Meid ei üllata ka see, kui «Postimees» oma lugejatele
ilukirjandusliku toote lugemiselauale saadab ja selles sihi-
kindlat kihutustööd teeb rabade ja soode kuivatamise ja
majapidamise koolide kasuks.

M. Mõtslave «Kusta Polandis» esineb meile nimelt sää-
rase agitatsiooni brošüür.

Harilikult ei ole küll viisiks arvustada ilukirjanduslikke
tooteid, mis ajalehe lisana ilmuvad. Kuid — miks ootama
jääda, kuni see raamatuna ilmub ja Eesti kirjandusseltsilt
«toetusraha» saab? Meid huvitab «Kusta Poland» sel mõõ-
dul, mil ta ilukirjandusliku tootena eduerakondluse
maapidamise parandamise programmi käsitab ja pro-
pageerib. Ja selle programmi seisukohalt on ta «õige-
usklik» kirjatöö.

Kusta Poland on muidugi gümnaasiumi haridusega ja on
ühe aasta ülikooliski olnud, aga isa surma pärast õppimise
katkestanud ja isa talu pidama hakanud. Et ta eduerakond-
liku peremehe ideaalile igapidi vastab, siis läheb majapida-
mine tema käes suurepäraselt.

Kui sihukene peremees sellega toime ei saaks, kes siis
veel peaks saama!

«Igal pool pidi tema tahtmine maksma jääma ja kui keegi
tema võimualustest vastu julges hakata, siis pidi see seda
raskesti kahetsema. Töö ajal pidi kõige kiiremas tempos
minema, kes sellega toime ei saanud, see võis mujale
minna.» Siin on see peremehe «tugev käsi», mis majapida-
misele kuldse põhja loob. «Aga selle eest olid ka muud tingi-
mused paremad kui kusagil mujal: — ei andnud keegi
oma töölistele paremaid palkasid ega lahendamaid ruumisid
ega ka rohkem vaba aega.» Me peame meeles pidama, et
see lause ilukirjanduslikus töös seisab. Peremeest peab õig-
lasena kujutatama: olid ta nõudmised suuremad kui mujal,
siis pidi ta muidugi ka oma «võimualustele» «paremaid»
töötingimusi andma. Ja mehed muidugi virutasid higistada,
et mitte «raskesti kahetseda».

Poland on «Postimehe» juhtkirjade kõrgusel seisev pere-
mees. Tal on niidumasin. Ta peab intensiivset majapida-
mist, kuivatab soomaid. Ja need kasvatavad kõige lopsa-
kamat heina. Ta püüab ka oma küla taluperemeestele soo-
maade kuivatamise tarvilikkust selgeks teha, aga ... need

ei taipa, kui kasulik see on, ja pealegi ei ole neil seks raha; sest selle on nad poegade-üliõpilaste peale ära kulutanud.

Neist ülikooli haridusega poegadest ei ole Eesti asja edendajaid saanud, nad on Venesse veerenud ametnikkudeks, kui Polandit uskuda.

Selle õel on terve trobikond üliõpilastest lapsi, neid on ka teistel sealsetel talupoegadel. Polandi Tartu reisi puhul saame veel paariga tuttavaks. Nad on kõik ühesugused: seestpidi tühjad, või jälle täis viina-auru; lipitsevad kerglaste naisterahvastega, kihutavad automobiiliga, sõnaga — nad on kõik totrad lakkekrantsid — ja ainult. Jah, vaa-dake, seesugustest närudest oleksid tõusnud need, kelle turjale eesti kultuur ehitatakse, kui nad adra taha jäävad. Nad on vaimselt ja iseloomu poolest närused sellepärast, et isad nende koolitamiseks selle raha kulutavad, mis oleks pidanud kulutatud saama maaharimiseks, nagu seda «Postimehe» retsept nõuab. Jah, meie arvame ühes Mõtslasega, et parem oleks olnud sääraseid vedelvorste adra taha jätta — eesti kodanliku kultuuri alusmüürisid ehitama...

Kahjuks ei esita meile Mõtslane ühtegi positiivset maalt võrsunud üliõpilase tüüpi. Näiteks niisugust, kes pärast eesti tegelaste ridadesse särema asub. Võib vist oletada, et «Postimehe» sulemees neid Bergmanni abiraha ja Tartu Eesti Pangast laenatud summadega koolitada lasknud oleks. Eks?

Tütarlaps — missugust haridust on sellele vaja? Maja-pidamise kooli. Polandi kasutütar Edith saadetakse nimelt sinna. Kõrgema hariduse omandamiseks ei ole ta Edithit ette valmistanud, olgugi, et ta väga jõukas mees on. Kui Edith samasugune kõlupea on, kui need üliõpilased, siis oleks ta muidugi kõige kohasem majapidamise koolile. Aga Mõtslane teda seesugusena ei kujuta. Edith läheb sellepärast sinna, et Mõtslane «P o s t i m e h e» jaoks juttu kirjutab. Kuid siin laseb Mõtslane Polandil parandamata vea teha. Poland ei vii Edithit ei Sahkapuule ega Tartu Naisterahva Seltsi keedukooli, vaid kellegi proua Stammi juurde. Pole eestikeelne nimigi. Sellepärast — loomulik, et üks neist eespool nimetatud üliõpilastest niihästi pr. Stammile kui Edithile pähe paneb, et viimasel hea lauluhääl olevat. Nüüd on ta majapidamisele kadunud. Linn neelab ta.

Kusta Poland jääb üksi. Ta töötab hoolega (muidugi) ühe suure soo kuivatamise kallal. Ta on juba ligi poolsada aas-

tat ära elanud. Kellele ta seda tööd teeb? Ei naist ega lapsi. Nähtavasti «Postimehe» artiklid ikkagi sedavõrd pähe hakata ei suuda, et soode kuivatamisega mütata ainult eduerakondliku hüüdsõna teostamiseks. Poolandil on lapsi vaja. Kosja minnes saab ta naise asemel korvisid. Poland on kangekaelne: «ise mees»! — «Mihkel, kas tead mõnda tüdrukut, kellel ei isa ega ema, ega muid sugulasi ei ole, kes aga ise terve ja korralik tüdruk on?» küsib ta oma vanemalt sulaselt. See nimetab Poolandi karjatüdrukut Liisat. Selle isa on Poolandi talus kive lõhkudes oma pea purustanud. Ema ja tütar jäid Poolandi karjanaisteks. Ema suri verekihvitusse tagajärjel. Kuid mitte sellepärast, et seda «heaga» tasuda, ei kosi Poland karja-Liisat: see on täitsa üksik, ja teiseks tahab Poland terve kihelkonna enesest kõnelema panna. Ta laseb Liisa kutsuda. Hindab seda kui emast inimest.

«Lihtne, laiavõitu nägu, valkjad juuksed ja hallid silmad ei suutnud Poolandi armastust lõkkele lüüa ega temas iseäralisi lootusi luua. Nüüd vaatas ta teda ärimehe pilguga, nagu ostja hobust hindab, kas tal kõik väärtused selleks on, milleks teda tarvitatakse.»

Ja Poland leiab, et karja-Liisal «kõik väärtused selleks on, milleks teda tarvitatakse». Laulatus annab neile patendi seadusliku lapse soetamiseks. 9 kuud hiljem on Kusta Poland väikese Gustavi isa. Liisa on tema peale pandud lootusi karvapealt täitnud: 1) laps on poisslaps ja 2) ta on füüsiliselt terve. Hea tõug.

Ja-ah, kui Poland endale häid sugumärasid muretseda oskas, miks siis mitte head lapsesünnitajat? Muudkui ääretu kare on autor Poolandi vastu: tõuparandamise põhimõtte pärast sunnib ta Polandit karjatüdruga paaritama, kes Polandis «armastust lõkkele lüüa ei suuda». Nähtavasti sünnib see kuulsate mustrite eeskujul: kui seda ei saa, keda ihaldatakse, siis võetakse naine, kes «terveid» poegi ilmale tuua võib.

*

Kunst ei seisa ühegi klassi teenistuses... Kirjaniku loov hing on siin tegev, aga mitte klassihuvid. Kuid... nähtavasti on isegi kirjaniku hing klassihuvidest, erakonna sihtidest ja propagandast nii läbi imbunud, et tema teos... propagandabrošüürina koorest puhkeda võib. «Teadvuse-

tult» loob seesugune kirjanik taluperemehe tüübi, arvustab vahekordasid, — ja iga joon on «Postimehe» maaparanduse-juhtkirjadest maha kirjutatud.

Ilukirjandus ja kunst üleüldse on toekas sõjariist kodanluse arsenaalis. Arusaadav, et seda juba ja nimelt sellepärast klassivahedest ja -huvidest kõrgemalseisvana kujutama peab.

«Töö Hääle» nr. 29, 8. märtsil 1914

Allkiri: G. J. V.

PISIKE PÄEVAKAJA

Gustav Suitsu kiri «Töö Häälele»

Ütlete ennast oma kodanluse-vastastes töekstundmistes kindlad olevat, miks võtate siis haukumisega vastu mind — ausalt-vabameelset mõtlejat!

Et «nooreestlane» olen? Kuid sellena viibin ma luule- ja unistuste-«vallas»! Sealt ajutiselt lahkudes põrkan aga, paraku, tõelikkuse piiride vastu, mis materialised on ja materiaalseste halbustega. See teeb haiget ja sunnib meid kehastama k ä r e d a m a t v a b a m e e l s u s t.

Esiialgu on meid 29 meest (vt. «Vaba Sõna» kuulutus), kes järjekindlamad ja paindumatud on põrkamises realiteedi teravate servade vastu. Edaspidi saab meid rohkem olema...

Me sirutame teile käe, klassiteadlikud töölisel!

Miks tõmbate endid siilina kerasse!?

Ah, jah!... kodanliku vabameelsuse ulatamatus... hm... seltsimehed — kapitalistliku majandussüsteemi ja selle kaasas käivate halbuste surve all omandame meie klassiteadliku töölisteliikumise töekstundmised!

Vaadake, kuidas L. Olesk järjekindla demokratismi seisukohale asudes üles kutsub linnavalimistel kärpimata demokraatlikkude peahüüdsõnade kasuks agiteerima:

1) Tartu lähedal asuva linnamõisa maade kruntidesse jagamine ja rentimine tulevastele majaperemeestele õiglase hinna eest;

2) hoburaudtee sisseseadmine;

3) õllepoodide kinnisulgemine.

Te muigate?!

Mis on siis teie programm? Kas leidub Erfurdi programmi teises osas ühtegi nõuet, mida juba käremeelne

kodanlik demokraatia ei oleks asetanud vabastusliikumise aegadel? Ja kas leiata ühtegi kodanlikku erakonda, kes oma demokraatlikkudest nõuetest taganenud poleks, kui vabastusliikumise aeg möödab on? Mis annab teile kõlbelist õigust kahelda, et ka meie hobukonklast kaugemale ei jõua oma demokratismis, kui uus laine tuleb?!

So-oh? teie ei kahtle selles!.. Kas teie ei näe selle tundemärke juba näiteks P. Rubeli kirjutuses «Intelligentlikust liikumisest meil»? Ta käsitab ju eesti talupoja vaimset arenemist puhas-marksistlikult — teie Bogdanovi «Majandusteaduse õpetusest» terveid lehekülgi ausalt ära jutustades.

Te ütlete — võõraste sulgedega ehtimine!...

Kuulake siis!

Käimas on ju võitlus tagurluse vastu. Feodaalaja-järgu jäänuste hävitamises seisab küsimus! Siis alles algab teil otsekohene võitlus kapitalismi vastu. Ka meie võitleme tagurluse vastu.

Teeme ajuti sõjariistade ühenduse!

Äärmisel korral oleme ainult teie ebaloomulikud vaenlased, sest meie ei ole ennast eesti kodanluse piirides kunagi kodustena tundnud. Eduerakondlik alalhoidlik-kapitalistlik-kiriklik kartell oma papilis-matsilis-tüsedas rüüs on alati üks neist tõelikkuse piiridest olnud, mille vastu me põrganud oleme.

Kapitali võimuvalitsus on ju kurnaja, mitte vabameelsuse põhimõte!

Aadete ilmal ei ole juuri tõelikkuses! Ainult ja nimelt tõelikkuse külgepuutumine, hellade hemisphäridega realiteedi vastu pörkamine sünnitab aateid, s. o. vabameelsust ja karedust kah. Kuidas on siis vabameelne ilmavaade kapitalistliku majanduse süsteemiga orgaanilises sidemes! Kuidas võite kinnitada, et vabameelse aate kandja tööliklassi kapitalistlikkude kurnajate killast on?!

Pealegi ei ole võitlus põhimõtteliselt vabameelsuse, vaid kapitalismi vastu, nagu Bernstein ütleb.

Ja meil, Venemaal, ei ole selle võitluseniigi veel jõutud, vaid me võitleme tagurluse vastu. Mis lahutab meid siis?

Vahe on ainult selles, et meie harvem tõelikkuse vastu pörkame kui teie. Vahe on kvantiteedis.

Kes oma kodanluse-vastastes tõekstundmistes kindel on, see ei peaks kartma suures võitluses edu ja tagurluse vahel ajutiselt ka sõjariistade rahu teha ausalt-vabameelsete kih-

tidega. (Muidu aga võime ju sõnades klassivõitlust meil ja mujal paratamatuks pidada...)

Ega's teie ometi kinnitama hakka, et teil kodanluse-vastaseid tõekstundmisi nii vähe on, et neid ei jatku segamiseks meie ausa vabameelse käreduusega?

Ja kui teil klassiteadlikkust muuks jätkub, siis jätkub teda ka selleks seguks, sest omaduslikult ei muutu siin midagi.

Tuletan teile veel meelde, et töölisel Lääne-Euroopa suurtes võitlustes edu ja tagurluse vahel (näiteks 1848. a.) alati ausalt-vabameelse kodanluse kannupoistena on üles astunud, ilma et nende pärastisele klassiteadlikule arenemisele see kahju toonud oleks.

Teie aga tõmbate endid siilidena kerasse ja haugute.

Kui teil tõelist klassiteadvust on, siis tulge ja tehke meiega sõjariistade rahu, kuid eestkätt — jätke oma haukumine!

«Vaba Sõna» nr. 101-st välja löiganud ja trükki toimetanud

G. J. Ving

«Töö Hääl» nr. 31, 1914

TÖÖLISTE KARSKUSE-TÖÖ

Klassiteadlikkude tööliste seisukoht karskuse-küsimuses läheb kodanluse omast teravalt lahku, nagu igas muuski ühiskondlikus küsimuses.

Alkoholism on üks kapitalistliku ühiskonna paisetest, mis niisama kaua püsib kui see ühiskondki. Selle hävinemisega kaob inimesel igasugune tung ennast kunstlikult joo-vastada, olgu see alkoholiga või mitmesuguste vaimsete «alkoholidega» usu näol üliloomulikkude pilvetaguste asjade sisse.

Viina-katku tugevnemine või nõrgenemine on kõige lähedamas ühenduses poliitiliste ja ühiskondlikkude oludega. Ülevenemaaline viinauputus on valitseva reaktsiooni üks paratamatutest tagajärgedest. Ja sellepärast on reaktsiooni vastu võitlemine otsekoheselt tarvilik, kui tõsiselt tahetakse võidelda «üleliigse» (kunas ta mitte üleliigne pole?) joomise vastu ja hulkadesse karskust kanda.

Klassiteadlikkude tööliste väide, et nemad sellega tõsist karskuse-tööd teevad, kui nad oma demokraatlikkude nõudmiste eest võitlevad, ei ole seepärast mitte sõnakõlks.

Seda peaksid ometigi patenteeritud karskuse-tegelased taibata suutma! Kuid asi ei seisa selle taipamises: neil on vaja, et töölisel nende vaated ja taktika omandaksid. See vedrukene nende hingekeeses annabki neile jultumust kinnitamiseks, et töölisel nende karskuse-käru rataste vahele kõikaid loopivat.

Loobivad küll ja meie kriipsutame seda iseäralise heameelega alla. Kuid me loobime sellepärast, et teie kärus udu-pommid on, millega teie ruttate pimestama hulkade arusaamist poliitilistest ja ühiskondlikkudest vahekordadest.

Mitte karskuse vastased ei ole meie, vaid udukül-
vamise vastased.

Karskusekihutajad on senini kõige paremal juhtumil nii «kõrgele» tõusta suutnud, et nad alguses kõnelevad neist ühiskondlikkudest ja poliitilistest oludest, mis alati kasvava joomise Venemaal harilikuks nähtuseks teevad. Kuid ärge te neid mehi selles kahtlustage, et nad sellest tarvilikke järeldusi teevad! Et nad näitaksid vajaduse peale — neid poliitilisi vahekordasid muuta või seda ääri-veeri möödagi mõista annaksid! Ei — nende loogika on järgmine: joomise kasvamise põhjus on poliitiline olukord ja sellega ühendatud põhjused, tähendab, et joomist vähendada, on vaja seadus teha, et vähemas pudelis kui $\frac{1}{4}$ vedro, viina müüa ei tohi. Et selle tagajärg ainult uue «ühistegevuse» vormi tekkimine oleks ja salakörtside rohkenemine, on ju igale mehele selge peale kodanlikkude jaanalindude. Kuidas võikski eesti edu- ja vabameelsuselt nõuda, et ta poliitikas oma kodanlikule iseloomule truudusetuks saaks! ja selle «iseloomu» iseloomulikum joon on ju tänini ikka olnud kõrvalepõiklemine kõigest, mis vähegi võitluse järele lõhnab Venemaa reaktsioonilise leeri vastu. See iseloomustab meie kodanlust teravalt ja meie ei tee talle ülekohtu, kui me kinnitame, et ta kõige oma «rahvameelsuse» (mis võõra-keelse demokratismi tõlge on??) juures reaktsioonile lähemal seisab kui tööliste demokraatiale.

Vaadake, surve on nii tugev, et nad poliitilist tegevust avaldada ei saa (?), sellepärast koondavad nad oma jõud karskustöökse! Ja seda karskusekihutust on nad sunnitud poliitikast lahus hoidma, sest Balti politseimeistrid on kurjemad kui näiteks Peterburi linnapealik. Ja mõne Nuustaku urjadnik on neile käsu andnud kinnitada, et joomise kahan- damiseks Venemaal sugugi vaja ei ole poliitilise olukorra muutmist, vaid sorokovkade ja sotkade seaduslikku ära- hävitamist. Jne.

Tõesti vabandavad põhjused!

Muudkui meie oleme siiski nii ülekohtused, et selles poliitilise teadlikkuse tumestamist näeme ja sihukese karskusekihutuse vastu alati üles astume.

Ja hoopis mõistlikumalt toimetaksite teie, härrad, kui te oma hariliku šablooni juurde jääksite: alkohooliku rikutud kops ühes ja maks teises taskus üles astuksite, nad parajal silmapilgul kuulaja nina alla pistaksite ja viimsepäeva- pasunana müristaksite: kas tahad, et ka sinu kops ja

maks samasugusteks saaksid!? Aga ärgu siis sihukene (ja ka see esimest liiki) karskusekihutaja pettunult kuu algul lugegu, et Eesti- ja Liivimaal viina jälle mõni tuhat ämbrit rohkem ära joodud on kui samal kuul mullu. Sellest tehke siis edasi ikka seesama järelalus, mis te senini teinud olete. Nimelt, et tarvis on veel suurema hulgaga ja veel hirmsamalt müristades üles astuda.

Aga — meid jälle jätke mängust välja! Me oleme seks liig «ühekülgsed» ja ei ole teile kõlblikud. Kuigi teil kõlupeadest puudus oleks. Jatkus ju neid 2 nädalat tagasi ülemaaliseks eduerakondluse vaimuvaesuse demonstreerimiseks, jätkub veelgi.

Meie ülesanne on vastupidine: poliitilist kasvatustööd tehes teie kuuldessaali vähendada, kahandada seda hulka, keda teie jutlustamine püüab mähkmetes hoida, kui asi ühiskondlikkudesse ja poliitilistesse vahekordadesse puutub.

Ja see on ainus tõeline karskuse-töö. Teile tarvilikkude kõlupeade valmistuses ei saa me teid avitada!

«Töö Hääl» nr. 34, 1914

Allkiri: G. J. V.

TÖÖRAHVA SÕJARIISTAD

Töörahva sõjariistad klassivõitluses saavad selle võitluse käigul kord-korralt täielikumaks. Kui Venemaa töörahvas pärast musti reaktsiooniaastaid uuesti poliitilisele elule ärkas, lõi ta enesele uue võitluse-abinõu — oma ajakirjanduse.

Et selle tähtsust ära näidata, on ainult vaja tähendada selle surveabinõude hulga ja mitmekesiduse ja uue trükiseaduse-eelnõu peale, mis raskema piiramise-suurtükina esile nihutatakse; teiselt poolt — selle elava toetuse ja osavõtmise peale, mis töörahva ajalehtedele tööliste kõige laiemate kihtide poolt osaks on saanud: terve rida hulgalisi protestistreikisid oma ajakirjanduse kaitseks ja lõpmata rida korjandusi — aineeline toetus oma ajakirjanduse toeks.

Kuue nädala jooksul (31. jaanuarist kuni 13. märtsini) on «Putj Pravdõ'le» annetatud 5774 rub. 18 kop. Mis kõneleb veel selgemat keelt, kui see kopikatena korjatud summa!

Veel üks asjaolu. 18. veebruarist kuni 13. märtsini on korjandusi toime pannud 291 töölisgruppi Peterburis ja 225 mujal Venemaal — kokku 516 gruppi. Vene tööliste leht on tugev — tööliste korralduse tõttu.

Siit tuleb meil seletust otsida, kui meie oma koduste asjade juurde, eestikeelse tööliste lehe «Töö Hääl» juurde üle läheme. Iga tööliste ettevõtte nõrkuse põhjused peituvad tööliste organisatsioonide nõrkuses või puudumises.

Olgu see kinnitusvõitlus või võitlus sõna- ja trükivabaduse eest — igal pool on eeltingimuseks korraldus. Ka eestikeelse tööliste lehe toetamine võib siis tugev olla ja eesti tööliste trükivabaduse võitluses oma hulgalise jõu kohaselt üles astuda, kui meil tööliste organisatsioonid on.

Oma ajalehe ainealine toetus on eesti töölistel lähemaks ülesandeks. Ainult aineliselt tugev töörahva ajaleht suudab seda olla, mis ta olema peab, ainult tugevana saab ta heleda valgusena paista töörahva klassivõitluses. Nõrgana aga ei suuda ta seda. Nõrgana on ta sunnitud ennast kuidagi vee peal hoidma, rohkem vaikima kui kõnelema, et mitte sootuks vaikima pandud saada.

Tuleval nädalal pühitsevad kristlased oma kirikupühi. Seltsimehed, tarvitage need vabad päevad selleks, et korraldada endi ridasid. Tarvitage need päevad iseäralise hoolega ära, et oma klassiettevõtetele tugesid ehitada.

Peale muu ärge unustage ka neil päevil oma lehte ära. Agiteerige talle uusi poolehoidjaid. Muretsege talle uusi tellijaid.

Seltsimehed põllutöölised maal, pühade aegu lähete oma üksildusest ära inimeste hulka. Tarvitage seda selleks, et töörahva häälekandja teed leiaks laiadesse maaproletaarlaste hulkadesse!

Kui «Töö Hääle» praeguse tööliste korralduse puudumisel ainsaks ühendavaks lüliks on hulkadele, siis on ta seda maal veel mitu korda suuremal, tugevamal moodsul!

Väsimatult tööle, sest teist oleneb «Töö Hääle» olemasolu, eesti töölistel!

«Töö Hääle» nr. 37, 29. märtsil 1914

Allkiri: G. J. V.

JÄRELSÕNA

Käesolevas kogumikus on toodud Viktor Kingissepa artiklid mitmesuguste töörahva kultuuriküsimuste kohta, mis on kirjutatud ja avaldatud aastail 1912—1914 Narvas ilmunud töölisajalehes «Kiir».

Narva töölisel asutasid «Kiire» 1912. aastal «Pravda» eeskujul ja peagi muutus see ajaleht tõeliselt pravdistlikuks ajaleheks. Varsti suleti «Kiir» tsaarivalitsuse poolt, kuid toimetus jätkas lehe väljaandmist teiste nimede all, nagu «Narva Kiir», «Töö Hääl» jne.

V. Kingissepp oli «Kiire» väljaandmise tähtsamaks organiseerijaks ja ühtlasi agaramaks kaastööliseks. Tema algatusel toimus Peterburis 8.—10. oktoobril 1912. aastal Eestimaa sotsiaaldemokraatlike organisatsioonide konverents, kus oli arutusel peamiselt «Kiire» abistamise küsimus.

Oma artiklites pöörab V. Kingissepp peamist tähelepanu võimaluste leidmisele sotsiaaldemokraatlike organisatsioonide legaalse tegevuse elustamiseks.

Artiklites «Üliõpilaskond ühiskondlikkudes liikumistes» ja «Perekondlikud tülid» näitab V. Kingissepp, et üliõpilaskond ei kujuta endast väljaspool klasse asuvat tervikut, nagu seda püüdis väita kodanlus. Valitses laialdaselt väärarvamus, mida levitati liberaalse kodanluse poolt, nagu oleks kogu üliõpilaskonnaliikumine revolutsiooniline ja toetaks tööliste klassivõitlust. Sellega taotles kodanlus seda, et tööliikumine sõrgiks üliõpilaskonnaliikumise sabas. «Nagu terve meie «opositsiooniline» seltskond üksikutesse vooludesse jaguneb, nii jaguneb ka üliõpilaste pere,» kirjutab V. Kingissepp. «Kui kodanlik opositsiooniline seltskond valitsuse tegevuse ja poliitikaga rahul ei ole, siis ei tähenda see veel, et ta tööliste nõudmisi valmis oleks järjekindlalt

toetama. Seesama on ka üliõpilaskonna kohta maksev... Poliitiline surve annab üliõpilastele väljaspool akadeemilist elu väga raskelt tunda. Siiski on ilmavaateline lahkuminek meie üliõpilaskonnas olemas; meil leidub täisverd «eduera-kondlasi» ja tulevasi «sotsiaalvabameelseid»; ei puudu ka neid, kes töölisklassi püüetele kaasa töötavad.»

Mitmes artiklis («Tööliste päevaleht», «Oma ajakirjanduse ja sõnavabaduse kaitseks», «Tööraha sõjariistad», «Kuidas vene töölised oma ajalehti toetavad») käsitleb V. Kingissepp tööraha ajakirjanduse loomise ja tugevdamise küsimust. «Kui Venemaa töörahas pärast musti reaktsiooni-aastaid uuesti poliitilisele elule ärkas, lõi ta enesele uue võitluse-abinõu — oma ajakirjanduse,» ütleb V. Kingissepp. Ka eesti töölised, nagu eespool öeldud, löid oma sotsiaaldemokraatliku ajalehe. V. Kingissepp kutsub eesti töölisi üles, et nad ei unustaks oma ajalehte, et nad agiteeriksid talle uusi poolehoidjaid, muretseksid uusi tellijaid. «Oma ajalehe aineline toetus on eesti töölistel lähemaks üles-andeks. Ainult aineliselt tugev tööraha ajaleht suudab seda olla, mis ta olema peab, ainult tugevana saab ta heleda valgusena paista tööraha klassivõitluses.» Eesti töölistel oli tarvis igapäev ilmuvat ajalehte, kuid selle organiseerimine oli väga raske. Kingissepp näitab, et tööliste päevalehe väljaandmine eesti töölisklassile siiski jõukohane on, kui kogu klass seda ülesannet aktiivselt toetab. Eeskujuks toob ta vene töölised, kes organiseerisid laialdase toetajate võrgu ajalehele «Putj Pravdõ». Eriti rõhutab V. Kingissepp töölisajalehe tähtsust maatööraha jaoks. «Seltsimehed põllutöölised maal,» kutsub V. Kingissepp üles, «pühade aegu lähete oma üksildusest ära inimeste hulka. Tarvitage seda selleks, et tööraha häälekandja teed leiaks laiadesse maaproletaarlaste hulkadesse!»

Eesti kodanlus püüdis töötava rahva kopikaid oma kahtlastesse äriettevõtetesse meelitada ja reklaamis seepärast oma ärisid (eeskätt «Tallinna laevaühisust», mis oli eesti kapitalistide tähtsam äri) ja kauplusi kui «rahvalikke ettevõtteid» ning lubas 10 protsenti dividendi. V. Kingissepp ütleb härradele dividendimeestele, et nimetagu nad dividendijahiks, mis on dividendijaht ja jätku järele rumaluste kirjutamine, sest rahvas nende «kultuuritöösse» muidugi ei usu. Eriti püüdsid töölistele silmi teha K. Pätsi ajalehe «Tallinna Teataja» ümber koondunud kodanlikud natsionalistid, nn. «sotsiaalliberaalid» ehk sotsiaalvabameelsed. Sel-

les lehes oli eriline «töölise osakond», mida toimetas likvidaator A. Kastra. Sotsiaalliberaalide ja nende ajalehe ülesandeks oli töölisi liberaalse kodanluse poliitika mõju alla kiskuda.

Artiklites «Sotsiaalvabameelne töölispoliitika», «Aateli-
sed dividendid» jt. paljastab V. Kingissepp eesti kodanlike
natsionalistide säärast omakasupüüdlikku «kultuuripoliitikat».

Suurt tähelepanu pöörab V. Kingissepp kirjanduse küsimustele.

V. I. Lenin rõhutas korduvalt kahe antagonistliku kultuuri olemasolu ja nende vahelist võitlust kapitalistlikus ühiskonnas. V. Kingissepp näitab kahe vastandliku kultuuri võitlust eesti kultuuris.

Artiklis «Teravused, jämedused, sõim» näitab autor, et igas ühiskonnakihis valitseb isesugune kõlblus, õigus, kombed. «Mõisnik ja saunamees, miljonär ja tööline, haritlane ja talusulane — igaüks neist saab oma viisi kõlblusest, õigusest, kommetest aru.» «Sellesama olukorra vastupeegeldust näeme kirjanduses,» ütleb V. Kingissepp. Kui tööliste ajalehed nimetasid tööraha rõhumist ja ekspluaateerimist kapitalistlikus ühiskonnas kurnamiseks ning mõisnikke ja kapitaliste, kes elasid tööraha higist ja vaevast, kurnajateks ja vereimejateks, siis püüdsid kodanliknatsionalistlikud ajalehed seda tembeldata sõimaks, jämeduseks, teravuseks jne. Oma kurnamiskorda katsus aga kodanlus peita mahedate sõnade maski taha, samal ajal sõimates klassiteadlikku proletariaati ja tema vabadusvõitlust kõige häbematumate sõnadega. V. Kingissepp toob esile põhjused, miks kodanlus sagedasti kaebab töölisajakirjanduse jämeduste üle. «Esimestest «Kiire» elupäevadest alates nägid «tõsieestlased», et neil mitte ainult võistlejaga, vaid võimsa vastasega — tööliklassi häälekandjaga — tegemist on. Et tema kasvumist vähemalt takistadagi, on tarvis väheteadlikkude hulkade ees teda kultuurivastaseks, tooreks, käratsejate «bandi» ettevõtteks tembeldata.»

Artikkel aitab selgitada marksismi-leninismi õpetuse seisukohta, et kombed, moraal, esteetilised vaated ei ole igavesti muutumatud ja kõigi ühiskonnakihtide jaoks ühesugused, vaid on klassilise päritoluga. Kapitalistide moraal on suunatud sellele, et õigustada mandunud kapitalistlikku korda ja edasi lükata tema kokkuvarisemist; proletaarse

moraali aluseks on aga kapitalismi kukutamine ja seejärel võitlus sotsialismi ülesehitamise eest, kommunismi lõpliku võidu eest.

Artiklis «Ilukirjandus kihutusabinõuna» paljastab V. Kingissepp kodanluse väiteid, nagu ei oleks kunst klassiline. «Kunst on igasugustest klassihuvidest kõrgemal, ta ei seisa ühegi klassi teenistuses. Seda lällutab iga kodanlane,» ütleb V. Kingissepp. Ta analüüsib M. Mõtslase romaani «Kusta Poland», milles tegelikult propageeritakse kulakluse maailmavaadet, ja näitab selle varal, et ilukirjandus ja kunst üldse on toekaks sõjariistaks kodanluse arsenalis.

Suurt tähtsust mineviku kultuuripärandi ümberhindamise seisukohalt omavad V. Kingissepa artiklid eesti kirjandusliku rühmituse «Noor-Eesti» kohta.

Juba varem, Stolõpini reaktsiooni ajajärgul, olid proletaarsed kirjanikud Lilienbach ja Tikerpuu näidanud «Noor-Eestit» kui eesti kodanluse dekadentskirjanduse voolu. Propageerides loosungit «kunst kunsti pärast», tahtsid «Noor-Eesti» dekadendid takistada realistliku kunsti arengut. «Noor-Eesti» ründas mitte ainult realistlikku kirjandust, vaid ka teisi kunstialasid. Näiteks ründas «Noor-Eesti» «Vanemuiset» tema realistliku mängu pärast. Kodanlus püüdis «Noor-Eesti» «puhta kunsti» loosungit kasutada selleks, et lüüa klassivõitlust. «Kunst on ühiskonna ühtsuse ja lepitamise tööriist,» väitsid nad. «Estonia» teatri- ja ehitamise puhul seletasid kodanlased, et «uus kunstiasutus olgu erapooletu maa, kus vaenulikud kildkonnad parteitülisid unustades sõbralikult käsikäes kunstilõbu võiksid maitsta».

Töölisliikumise uue tõusu ajajärgul, aastail 1912—1914, muutus «Noor-Eesti» väikekodanlike parteide ja voolude — sotsiaalliberaalide, esseeride ja menševike kantsiks Eestis. «Noor-Eesti» tegelased hakkasid silmi tegema töölisliikumisele. Peale kirjandusliku ajakirja «Noor-Eesti» andsid nad välja poliitilist ajakirja «Vaba Sõna», milles kirjutasid liberaalsed kodanlased, esseerid ja menševikud (E. Laaman, M. Martna, G. Suits, J. Jans, V. Tšernov ja teised). Kuid sellest hoolimata, et ajakirja kodanlik-natsionalistlik ja esseerlik-menševistlik iseloom oli igale poliitiliselt vähegi teadlikule inimesele silmanähtav, püüdsid selle tegelased endid seada väljaspoole parteisid, parteidest kõrgemale. «Vaba Sõnas» kirjutatakse (nr. 3, 1914, lk. 84), et

«Noor-Eesti» ringkond «... tunneb selgesti seda vastuolu, mis teda lahutab kiriklik-vanameelsest «Postimehest», kõikides vetes õngitsevast ja heameelega vett sogavast «Tallinna Teatajast» ning tema radikaalse näo, aga tagurliku kukla ning kehaga kaksikvennast Tartu päevalehest «Meie Aastasada» ja ilma, kõigi vastu ühtlasi sõbralikust, kui aga tema veergudel esinetakse, «Päevalehest», hari-matust ja paljude vastu isiklikul jalal seisvast «Töö Häälest»».

See oli harilik kodanluse ja tema käsilaste — esseeride võtte kujutada kodanliku natsionalismi ideoloogiat klassihuvidest kõrgemalseisva ideoloogiana.

Artiklites «Tööliste hingedega ratsutajad» ja «Ühiskondlik tegevus ja «Noor-Eesti»» näitas V. Kingissepp, kuidas mitmesugused kodanlikud kildkonnad, kes vahel rasvasema suutaie püüdmiseks üksteisele hambaid näitavad, topivad endid päris vägisi tööliste eestkostjateks. Ta näitab, et selleks on üsna arusaadavad põhjused. Töölisklass on kasvanud tugevaks ja kodanlusele ähvardavaks jõuks. Varem oli otseseks vajaduseks ainult tööliste higikopikate väljameelitamine kodanluse «äridesse», viimasel ajal on aga vaja keerulisemat poliitikat, et töölisklassi oma mõju alla painutada. On ilmunud mitmesugused tööliste «eestkostjad», nagu pastor Nigol, kodanlik advokaat Rütli jt. Kodanlusel on vaja tööliste kasude kaitsjana välja astuda ja «isegi parajal kohal neile kõrva sisse sosistada, et klassivahed tõesti olemas on».

V. Kingissepp hoiatab töölisi säärase kaitseinglite eest ja ütleb, et «... seal talus tehtud plaanid meie kasude kaitsmiseks tüürivad alati sinna poole, kuidas üks või teine kodanlik kildkond hõlpsamini meie eneste kulul meie hingedega ratsutada võiks. Mida suurem «sõber» meie juurde sealt külast tuleb, seda kardetavam on ta meile».

Artiklid «Töö Hääles» ajasid «Noor-Eesti» esseeride-pere kihevile. Nende peamees Suits astus «Vaba Sõnas» (nr. 2, 1914. a.) välja pika ja laia seletusega «Kiri «Kiirele»». Ta ütleb, et «Noor-Eesti» luuletajad ja unistajad ei olevat töölikkuse piiride vastu põrgates kogu meie maakeralist olu mitte kõige parema leidnud olevat. «Noor-Eestis» olevat kaks voolu. Üks neist vooludest olevat «kodanliku vabameelsuse ulatamatust ära nähes klassiteadliku töölisliikumise tõekstundmisi omandanud». Kuid siis leitud, et mõlemad voolud võivad ka koos töötada. «Kes oma kodan-

lusevastastes tõkestundmistes kindel on,» kirjutab Suits, «see ei peaks kartma suures võitluses edu ja tagurluse vahel ajuti ka poliitilist sõjariistade ühendust teha ausalt-vabameelsete kihtidega.» Niisiis taotles esseer Suits sõjariistade rahu tööliisklassi ja kodanluse vahel. Lõpuks arvas ta, et tema kallal asjatult haugutakse, nagu seda on näidatud soome kirjaniku Ilmar Kianto «Punases joones», kus külakoerad üksteise järel, ilma mingi põhjuseta haukuma pistavad.

Paroodias «Gustav Suitsu kiri «Töö Häälele»,» aimates järele G. Suitsu väljendusviisi, iseloomustab V. Kingissepp «nooreestlasi» kui kodanlikke liberaale, mida näitavad ka selle ringkonna loosungid Tartu linnavalimistel, mis piirduvad hoburaudtee sisseadmise ja kruntide õiglase hinna eest väljaandmise nõudmisega. «Nooreestlased» on V. Kingissepa iseloomustuse järgi nagu tavalised kodanlik-natsionalistlikud erakonnad, kes oma käredatest nõudmistest taganevad, niipea kui vabastusliikumise aeg möödab on, kuid uue revolutsioonilise laine tulekul hobukonka nõudmisest jälle kaugemale võivad jõuda.

V. Kingissepa iseloomustus ei tähenda muidugi seda, nagu oleksid eranditult kõik kirjanikud ja kunstnikud, kes tegid «Noor-Eestile» kaastööd, olnud Lääne dekadentsi ees lõmitajad või kodanlikud natsionalistid ja esseerid.

Poliitilise iseloomustuse andmine V. Kingissepa poolt «Noor-Eesti» ja «Vaba Sõna» ringkonnale omas suurt tähtsust eesti realistliku kirjanduse ja kunsti edasise arengu seisukohalt.

Artiklis «Töölise karskuse-töö» käsitleb V. Kingissepp võitlust alkoholismi vastu. Ta näitab, et alkoholism on üks kapitalistliku ühiskonna paistetest. Kapitalistliku ühiskonna hävimisega, ütleb V. Kingissepp, «kaob inimesel igasugune tung ennast kunstlikult joovastada, olgu see alkoholiga või mitmesuguste vaimsete «alkoholidega» usu näol üleloomulikkude pilvetaguste asjade sisse». Seepärast — kui tahtakse tõsiselt võidelda joomise vastu, tuleb võidelda reaktsiooni vastu. V. Kingissepp paljastab kodanlikke karskustegelasi, kes teevad karskusagitatsiooni «poliitikast lahus» ja aitavad sellega varjata kapitalistliku korra paiseid. Tegelikult ei ole nende eesmärgiks mitte see, et töölised joomise jätaksid, vaid et töölised oleksid kodanluse ideoloogia mõju all. Seega on karskustöö küsimus ühtlasi klassivõitluse küsimus.

Artiklis «Töolisliikumine 1913. aastal» annab autor ülevaatliku pildi Venemaa revolutsioonilise liikumise uue tõusu ajajärgust, mis käesoleval ajal aitab lugejal seda ajajärku paremini mõista.

V. Kingissepa artiklid kirjanduse ja teiste kultuuriküsimuste kohta on aktuaalsed ka tänapäeval, sest nad osutavad meile abi mineviku kultuuripärandi paremaks mõistmiseks.

J. Saat

SISUKORD

Üliõpilaskond ühiskondlikkudes liikumistes	3
Perekondlikud tülid	6
Seltsid ja ühingud	9
Teravused, jämedused, sõim	12
Tööliste hingedega ratsutajad	17
Ühiskondlik tegevus ja «Noor-Eesti»	20
Kus on pääsetee?	24
Tööraha ajaleht	27
Tallinna tööliste	29
Kuidas vene töölisel oma ajalehti toetavad	31
Sotsiaalvabameelne töölispoliitika	33
Töölisliikumine 1913. aastal	39
Pisike päevakaja	49
Peterburi Eesti Palgatööliste Abiandmise Selts	53
Tööliste päevaleht	55
Oma ajakirjanduse ja sõnavabaduse kaitseks	57
Aatelised dividendid	59
Ilukirjandus kihutusabinõuna	61
Pisike päevakaja. Gustav Suitsu kiri «Töö Häälele»	66
Tööliste karskuse-töö	69
Tööraha sõjariistad	72
<i>Järelsõna</i>	75

SIISUKORD

Ladumisele antud 13. XI 1954.
Trükkimisele antud 16. XII 1954.
Trükiarv 5000. Paber 54:84, 1/16.
Trükipoognaid 5,25. Formaadile
60:92 kohaldatud trükipoognaid
4,31. Arvutuspoognaid 4,42.
MB-22314.
Trükikoda «Kommunist», Tallinn,
Pikk tän. 2. Tellimise nr. 6270.

Hind rubl. 3.05.

В. Кингисепп.

О вопросах культуры (Статьи
с 1912 г. по 1914 г.)

На эстонском языке.

A-20298
VIII

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00463650 4